

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

แผนงานวิจัย

การประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว
เพื่อสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้

(Evaluation of Tourism Leakage for the Equality of Income Distribution)

โดย รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต ชัยวิชญชาติ และคณะ

มิถุนายน 2562

เลขที่สัญญา RDG61T0106

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

แผนงานวิจัย

การประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว
เพื่อสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้

Evaluation of Tourism Leakage for the Equality of Income Distribution

คณะวิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต ชัยวิชญชาติ
2. ดร.พุดิพัฒน์ ทวีวิชิตพัฒน์

สังกัด

ภาควิชาเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ภาควิชาเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชุดโครงการ

การประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว
เพื่อสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้

สนับสนุนโดย

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และ นวัตกรรม
(สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

คำนำ

ร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ฉบับนี้เป็นรายงานการศึกษาของแผนงาน “การประเมินรายได้ รว้ไหลทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้” บัดนี้คณะผู้วิจัยได้จัดทำรายงาน การศึกษาเสร็จสิ้นแล้ว จึงนำเสนอต่อคณะกรรมการฯ โดยมีสาระของรายงานประกอบด้วย 1) บทนำ ซึ่ง ได้กล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย กรอบแนวคิดของ โครงการวิจัย นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย ขอบเขตการวิจัย และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 2) การทบทวน วรรณกรรม ประกอบด้วย แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรายได้รว้ไหลทางการ ท่องเที่ยวในระดับมหภาค 3) การดำเนินการวิจัย 4) ผลการศึกษา ประกอบด้วย ส่วนรว้ไหลทางการ ท่องเที่ยว การประเมินรายได้รว้ไหลและการประเมินผลทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว และ ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างสาขาการผลิต และ 5) สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ จะกล่าวถึงการสรุปผลการวิจัย การ อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ โดยมีรายละเอียดในรายงานฉบับนี้

คณะผู้วิจัย

มิถุนายน 2562

บทสรุปผู้บริหาร

การขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวส่งผลต่อเศรษฐกิจในระดับสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในระดับเศรษฐกิจจุลภาค รายได้จากภาคการท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดอุปสงค์ขั้นสุดท้าย (final demand) ในสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องนำมาซึ่งความต้องการทั้งปัจจัยการผลิตและผลผลิตจากสาขาการผลิตอื่นวัดได้จากการเชื่อมโยงไปด้านหลัง (backward linkage) และ ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงไปด้านหน้า (forward linkage) กับสาขาการผลิตอื่น รวมถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจในด้านอื่น คือ การจ้างงาน การกระจายรายได้ ความเป็นอิสระทางธุรกิจ ความเป็นอิสระทางเศรษฐกิจ และ โครงสร้างธุรกิจในประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวต้องเผชิญกับรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว (tourism leakage) ที่เป็นอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวไม่สามารถส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในประเทศได้อย่างเต็มความสามารถ

รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว คือ ส่วนของรายได้จากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่ต้องสูญเสียไปให้กับเศรษฐกิจประเทศอื่นไม่ได้หมุนเวียนอยู่ภายในเศรษฐกิจของประเทศ มีสาเหตุจากโครงสร้างต้นทุนการผลิตของสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (tourism related sector) มีการนำเข้าปัจจัยการผลิตสินค้า สินค้าขั้นกลาง และ แรงงาน จากต่างประเทศจึงทำให้เกิดการสูญเสียรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว โดยทั่วไปแล้ว รายได้จากภาคการท่องเที่ยวจะต้องมีรายได้รั่วไหลเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่จะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของสาขาการผลิตและโครงสร้างของต้นทุนการผลิต ส่วนใหญ่ประกอบด้วย รายจ่ายการนำเข้าผลผลิตขั้นกลาง ค่าไรของธุรกิจหรือบริษัทข้ามชาติ ค่าจ้างแรงงานชาวต่างชาติ ต้นทุนค่าขนส่งและสายการบินต่างชาติ การบริการสถาบันการเงินและธุรกิจ และ การชำระคืนเงินกู้ต่างประเทศของรัฐบาล ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของธุรกิจ กิจกรรมการท่องเที่ยว และ สภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยว

แผนงาน “การประเมินส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้” เป็นการประเมินความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการพัฒนาภาคการท่องเที่ยวในมิติของความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจของเป้าหมายขั้นสุดท้าย (ultimate goal) คือ การความยั่งยืนของการท่องเที่ยว (tourism sustainability) โดยในการประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวจะแบ่งเป็นการประเมินส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวจากภาพรวมของระบบเศรษฐกิจจากตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของประเทศ (ระดับเศรษฐกิจมหภาค) และ การประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวจากผู้ประกอบการใน

สาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (ระดับเศรษฐกิจจุลภาค) ด้วยเหตุนี้จึงมีการกำหนดโครงการย่อย 2 โครงการ โดยมุ่งหวังให้การประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวมีความครบถ้วน ผลการวิจัยจะแสดงถึงส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว รายได้จากการท่องเที่ยวสุทธิ และผลทางเศรษฐกิจจากภาคการท่องเที่ยว ผลการวิจัยสามารถใช้ข้อเสนอแนะในการกำหนดนโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมการขยายตัวอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และ ยั่งยืน ทำให้ภาคการท่องเที่ยวเป็นสาขาการผลิตหลักที่ส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจไทยอย่างมั่นคงต่อไป

โครงการย่อยที่ 1 เรื่อง “การประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวในระดับเศรษฐกิจมหภาค” เป็นการประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวจากการใช้ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิต (input-output table) ขนาด 180 สาขา ปี พ.ศ.2553 ที่จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตด้านการท่องเที่ยว (tourism input-output table) จากบัญชีประชาชาติด้านการท่องเที่ยว (tourism satellite account: TSA) ขนาด 89 สาขา ปี พ.ศ.2553 ที่จัดทำโดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา พบว่า รายได้รั่วไหลจากการท่องเที่ยวมีค่าเท่ากับร้อยละ 9.52 ของผลผลิตรวมภายในประเทศ ในขณะที่ รายได้รั่วไหลจากตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตด้านการท่องเที่ยวขนาด 89 สาขาการผลิตคิดเป็นร้อยละ 7.92 ของผลผลิตรวมภายในประเทศ

โครงการย่อยที่ 2 เรื่อง “การประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวในระดับเศรษฐกิจจุลภาค” เป็นการศึกษาโดยอาศัยผลจากการรวบรวมข้อมูลโครงสร้างการนำเข้าผลผลิตชั้นกลางของผู้ประกอบการในธุรกิจบริการที่พัก ธุรกิจบริการอาหารและเครื่องดื่ม และ ธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้อง ใน 8 เขตพัฒนาการท่องเที่ยว 37 จังหวัด จำนวน 1,284 ราย เพื่อคำนวณสัดส่วนการนำเข้าผลผลิตชั้นกลาง และ ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว พบว่า ผู้ประกอบการในธุรกิจที่ต่างกัน ในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต่างกัน และ ในจังหวัดที่ต่างกัน มีการนำเข้าผลผลิตชั้นกลางที่แตกต่างกันไปทั้งรายการของผลผลิตชั้นกลางและสัดส่วนของการนำเข้าผลผลิตชั้นกลาง ผู้ประกอบการมีการนำเข้าผลผลิตชั้นกลางในสัดส่วนที่สูงในด้านผลการคำนวณส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวในภาพรวมมีค่าเท่ากับร้อยละ 28.37 โดยที่ ธุรกิจบริการที่พักมีส่วนรั่วไหลร้อยละ 20.34 การบริการอาหารและเครื่องดื่มมีส่วนรั่วไหลร้อยละ 35.88 และ ธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีส่วนรั่วไหลร้อยละ 27.57 ผลจากการคำนวณจำแนกตามเขตพัฒนาการท่องเที่ยว 8 เขตพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า เขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนามีส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวสูงที่สุดคิดเป็นร้อยละ 31.04 ในขณะที่เขตพัฒนาการท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลตะวันตก และ เขตพัฒนาการท่องเที่ยวมรดกโลกด้านวัฒนธรรม มีส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวต่ำที่สุด คิดได้ร้อยละ 16.19 และ ร้อยละ 13.69 ตามลำดับ

การวิเคราะห์ผลที่ได้จากแผนภาพการกระจายระหว่างสัดส่วนการนำเข้าและส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวของผลผลิตชั้นกลางแต่ละรายการธุรกิจทั้ง 3 สาขา ทำให้พบรายการผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพในการลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยว 17 รายการ แบ่งได้เป็น ผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพในการลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยว คือ สบู่ ผงซักฟอก แชมพู และผลิตภัณฑ์ทำความสะอาด ผลไม้ ผักไร้ข้าวสาร สินค้าบริโภคอื่นๆ และ ผลิตภัณฑ์พลาสติก ในส่วนของผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพสูงในการลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยว คือ การบริการสถาบันการเงิน การบริการด้านธุรกิจ การบริการอื่นๆ เบียร์ เนื้อสัตว์ การค้าส่ง สุรา บันได วิสกี ไวน์ และสุราอื่นๆ การบริการอื่นๆ ยาและผลิตภัณฑ์ที่ทำจากสมุนไพร การค้าปลีก และ การขนส่งทางอากาศ

ผลการจากศึกษาของแผนงาน “การประเมินรายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้” เป็นการวิเคราะห์ผลจากการศึกษาของ 2 โครงการย่อยร่วมกัน พบว่า ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับภาคการท่องเที่ยวมีส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวในภาพรวมคิดเป็นร้อยละ 28.37 มีส่วนร่วไหลไปด้านหลังและส่วนร่วไหลไปด้านหน้าต่ำ ในด้านของปฏิสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวกับสาขาการผลิตต่างๆ ผลจากการวัดด้วยการเชื่อมโยงไปด้านหน้าและการเชื่อมโยงไปด้านหลัง พบว่า ในภาพรวมภาคการท่องเที่ยวเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีการเชื่อมโยงไปด้านหลังสูงและมีการเชื่อมโยงไปด้านหน้าต่ำ ซึ่งเป็นลักษณะของภาคเศรษฐกิจปลายน้ำ เช่นเดียวกับธุรกิจการบริการที่พัก และธุรกิจการบริการอาหารและเครื่องดื่ม ในขณะที่ ธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มีการเชื่อมโยงไปด้านหลังและการเชื่อมโยงไปด้านหน้าต่ำ โดยสรุปของการศึกษาในส่วนนี้ คือ ภาคการท่องเที่ยวมีลักษณะที่เป็นอุตสาหกรรมปลายน้ำที่มีความต้องการใช้ผลผลิตชั้นกลางจากสาขาการผลิตอื่นสูงเพื่อรองรับการขยายตัวของภาคการท่องเที่ยว

ในส่วนของการประเมินรายได้ร่วไหลจากการท่องเที่ยว พบว่า ในช่วงปี 2558 และปี 2559 มีรายได้ร่วไหลจากการท่องเที่ยวเฉลี่ยปีละ 633,770.74 ล้านบาท หรือ ร้อยละ 2.2 ของรายได้ประชาชาติ ในช่วงเวลาดังกล่าว รายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยวยังทำให้อุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ 3.6 ของผลผลิตทั้งหมด ลดลงจากกรณีที่ไม่ได้มีการหักส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวร้อยละ 1.4 นับได้ว่าส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวจากการนำเข้าผลผลิตชั้นกลางส่งผลให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจไม่น้อย ทำให้ส่วนแบ่งของรายได้จากการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการในประเทศลดลงไป หากมีการส่งเสริมให้มีการใช้ผลผลิตชั้นกลางที่ผลิตในประเทศทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศในกลุ่มผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพสูงและกลุ่มผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพ ของทั้ง 3 ธุรกิจ โดยเลือกลดส่วนร่วไหลในผลผลิตชั้น

กลางกลุ่มที่สามารถหาทดแทนได้ในประเทศ คือ ผักไร่ ผลไม้ ข้าวสาร เนื้อสัตว์ สบู่ ผงซักฟอกและอื่นๆ ยา และสมุนไพร เบียร์ สุรา บรันดี ไวน์ วิสกี้และสุราอื่นๆ และ ผลิตภัณฑ์พลาสติก โดยจะแสดงให้เห็นถึงผลจากการลดส่วนรั่วไหลแต่ละรายการลงร้อยละ 1.0 ตามโครงสร้างการผลิตของแต่ละธุรกิจจะทำให้รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวใน 3 ธุรกิจลดลงรวม 53,570.81 ล้านบาท แบ่งเป็น รายได้รั่วไหลที่ลดลงในธุรกิจการบริการที่พัก ธุรกิจการบริการอาหารและเครื่องดื่ม และ ธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เท่ากับ 26,967.80 ล้านบาท 23,630.51 ล้านบาท และ 575.16 ล้านบาท ตามลำดับ ส่วนรั่วไหลที่ลดลงนี้ ก็คือ รายได้จากการท่องเที่ยวที่สามารถนำกลับมาให้กับผู้ประกอบการในประเทศที่ผลิตผักไร่ ผลไม้ ข้าวสาร เนื้อสัตว์ สบู่ ผงซักฟอกและอื่นๆ ยาและสมุนไพร เบียร์ สุรา บรันดี ไวน์ วิสกี้และสุราอื่นๆ และ ผลิตภัณฑ์พลาสติก ส่งเสริมให้การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวมีความสมดุลมากขึ้น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นในการหาแนวทางหรือมาตรการในการลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวเพื่อที่จะนำรายได้ที่สูญเสียไปกลับเข้ามาหมุนเวียนในประเทศ เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ให้ความความมั่นคง และ ยั่งยืน เป็นลำดับไปตามแผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2560-2579)

จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวไม่ใช่เรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ในระยะสั้น การลดลงของรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวสามารถทำได้ทันทีผ่านการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการธุรกิจการบริการที่พักและผู้ประกอบการธุรกิจการบริการอาหารและเครื่องดื่มใช้ผักไร่ เนื้อสัตว์ ผลไม้ และข้าวสารในประเทศทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ เนื่องจากรายการผลผลิตชั้นกลางขั้นต้นสามารถหาได้จากชุมชนในท้องถิ่น การร่วมมือกันระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจการบริการที่พักและการบริการอาหารและเครื่องดื่ม กับ สหกรณ์การเกษตรหรือชุมชนการเกษตร โดยมีกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นสื่อกลางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการเชื่อมโยง จะมีผลให้รายได้รั่วไหลลดลงได้ทันทีที่มีรายได้กลับเข้าสู่ประเทศและส่งไปยังชุมชน สร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้กับชุมชนในท้องถิ่น สำหรับมาตรการในระยะยาว ทำได้จากการที่ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีแนวทางในการดำเนินธุรกิจให้มีความหลากหลายแต่มีแนวทางเดียวกัน คือ การท่องเที่ยวที่เน้นความเป็นไทย เช่น การท่องเที่ยววิถีชุมชน หรือ การท่องเที่ยวแบบ go local การเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวหลักกับท้องถิ่นและชนบท โดยอาศัยวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เป็นตัวกลาง เนื่องจากการท่องเที่ยวในรูปแบบของวัฒนธรรมหรือวิถีไทย เช่น เขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมอีสานใต้ เขตพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง เขตพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง และ เขตพัฒนาการท่องเที่ยวมรดกโลกด้านวัฒนธรรม จะมีส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวที่ต่ำด้วยโครงสร้างของการผลิตที่มีการใช้ผลผลิตชั้นกลางภายในประเทศเป็นหลักมีความจำเป็น

ในการนำเข้าผลผลิตชั้นกลางน้อย ดังนั้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวตามวิถีไทย และ การส่งเสริมการท่องเที่ยวกับกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่การต่อยอดพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและนำเสนอสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวที่ผูกโยงกับวิถีไทยตามพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2560-2579) แม้ว่าจะไม่เป็นการลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว แต่จะเป็นแนวทางการพัฒนาภาคการท่องเที่ยวที่มีรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวต่ำมีรายได้จากการท่องเที่ยวหมุนเวียนในประเทศมากขึ้น นอกจากนี้ผลจากการที่ภาคท่องเที่ยวมีลักษณะที่เป็นอุตสาหกรรมปลายน้ำ จึงทำให้การจัดการห่วงโซ่อุปทาน (supply chain management) เพื่อส่งเสริมให้มีห่วงโซ่อุปทานที่มีกระแสของวัตถุดิบ (material flows) จากผู้ประกอบการในประเทศเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มของผลผลิตที่มีศักยภาพในการลดส่วนรั่วไหลได้สูง 17 รายการข้างต้น มีส่วนทำให้ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวลดลงได้มาก กล่าวได้ว่า การส่งเสริมความเข้มแข็งในกระแสของวัตถุดิบในกลุ่มของผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพสูงระหว่างผู้ประกอบการกับผลผลิตภายในประเทศ จะเป็นมาตรการที่สำคัญและเป็นไปได้ในการลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว เมื่อห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ผลผลิตชั้นกลางในประเทศสูง ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวต่ำ เกิดความเข้มแข็งของห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวตามแนวทางของการท่องเที่ยวเพื่อการสนับสนุนคนยากจน (pro-poor tourism) ซึ่งผลที่ตามมา คือ การขยายตัวของภาคท่องเที่ยวจะส่งผลดีกับคนยากจนและมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมมากขึ้น ตามวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย คือ การประเมินส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้

บทคัดย่อ

แผนงานนี้มีวัตถุประสงค์ในการประเมินส่วนร่วมร้อยละของการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้ แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับเศรษฐกิจมหภาค และ ระดับเศรษฐกิจจุลภาค ผลการประเมินรายได้ร้อยละของการท่องเที่ยวในระดับเศรษฐกิจมหภาคจากตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิต พบว่า รายได้ร้อยละจากการท่องเที่ยวคำนวณจากตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของประเทศมีค่าเท่ากับร้อยละ 9.52 และมีค่าเท่ากับร้อยละ 7.92 จากผลการศึกษาด้วยตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตด้านการท่องเที่ยว การประเมินรายได้ร้อยละของการท่องเที่ยวในระดับเศรษฐกิจจุลภาค จากการรวบรวมข้อมูลโครงสร้างการนำเข้าผลผลิตขั้นกลางของผู้ประกอบการในธุรกิจบริการที่พัก ธุรกิจบริการอาหารและเครื่องดื่ม และ ธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้อง ใน 8 เขตพัฒนาการท่องเที่ยว 37 จังหวัด จำนวน 1,284 ราย พบว่า ส่วนร้อยละของการท่องเที่ยวในภาพรวมมีค่าเท่ากับร้อยละ 28.37 ธุรกิจบริการที่พักมีส่วนร้อยละ 20.34 การบริการอาหารและเครื่องดื่มมีส่วนร้อยละ 35.88 และ ธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีส่วนร้อยละ 27.57 ในระดับเขตพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า เขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนามีส่วนร้อยละของการท่องเที่ยวสูงที่สุดคิดเป็นร้อยละ 31.04 ในขณะที่เขตพัฒนาการท่องเที่ยวมรดกโลกด้านวัฒนธรรมมีส่วนร้อยละของการท่องเที่ยวต่ำที่สุดคิดได้ร้อยละ 13.69 ส่วนร้อยละของการท่องเที่ยวทำให้มีรายได้ร้อยละจากการท่องเที่ยวในช่วงปี 2558 และปี 2559 เฉลี่ยปีละ 633,770.74 ล้านบาท หรือ ร้อยละ 2.2 ของรายได้ประชาชาติในช่วงเวลาดังกล่าว กล่าวได้ว่า ส่วนร้อยละของการท่องเที่ยวจากการนำเข้าผลผลิตขั้นกลางส่งผลให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจไม่น้อย สำหรับข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อลดส่วนร้อยละของการท่องเที่ยวและสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้ จะเป็นการดำเนินมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เน้นความเป็นไทย เช่น การท่องเที่ยววิถีชุมชน หรือ การท่องเที่ยวแบบ go local การเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวหลักกับท้องถิ่นและชนบท โดยอาศัยวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เป็นตัวกลาง รวมถึงการจัดการห่วงโซ่อุปทานเพื่อส่งเสริมให้มีห่วงโซ่อุปทานที่มีกระแสน้ำของวัตถุดิบจากผู้ประกอบการในประเทศเป็นสำคัญ ผลที่ตามมาเมื่อเกิดความเข้มแข็งของห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวจะมีผลให้การขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวจะส่งผลดีกับคนยากจนและมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมมากขึ้นตามแนวทางของการท่องเที่ยวเพื่อการสนับสนุนคนยากจน (pro-poor tourism) บรรลุวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย คือ การประเมินส่วนร้อยละของการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้

คำสำคัญ: ส่วนร้อยละของการท่องเที่ยว รายได้ร้อยละของการท่องเที่ยว ผลทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว การลดรายได้ร้อยละของการท่องเที่ยว ความสมดุลด้านการกระจายรายได้

Abstract

The objective of this project is to evaluate the tourism leakage in order to enhance the equality of income distribution. There are two levels of evaluation: macroeconomic level and microeconomic level. For the macroeconomic level, the input-output table both for Thai economy and for Thai tourism economy were organized to calculate the tourism leakage both in backward and forward definitions. The result shows that total tourism leakage is 7.92 to 9.52 percent to total output. Comparing with the previous studies, the tourism leakage in Thai is low. For the microeconomic level, the primary data from 1,284 observations in 8 tourism clusters were collected in 2018. Tourism leakage in microeconomic concept is 28.37 percent to total use of intermediate product. Again, this leakage is not high comparing with the other studies. The results also find that there are only 17 groups of intermediate products which have been contributed high contribution on tourism leakage. For calculation of tourism leakage in term of value, the tourism leakage equals to 633,770.74 million baht in 2016. This value equals to 2.2 percent of GDP. For the policy recommendation, we suggest the role of domestic supply chain management to promote the linkage with domestic supplier. Finally, according to the pro-poor tourism idea, the stronger linkage to domestic business will be followed by the equality of income distribution.

Keywords: Tourism Leakage, Economic Impacts of Tourism, Equality of Income Distribution

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1: บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของแผนงาน	3
1.3 กรอบแนวคิดของแผนงานวิจัย	4
1.4 นิยามศัพท์	5
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2: แนวคิด และ การทบทวนเอกสารและวรรณกรรม	9
บทที่ 3: การดำเนินการวิจัย	23
บทที่ 4: ผลการศึกษา	25
4.1 ส่วนรู้ไหลทางการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจมหภาคและเศรษฐกิจจุลภาค	25
4.2 การประเมินรายได้รู้ไหลทางการท่องเที่ยวและการประเมินผล ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว	28
4.3 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	35
บทที่ 5: บทสรุปและข้อเสนอแนะ	43
5.1 สรุป	43
5.2 ข้อเสนอแนะ	45
บรรณานุกรม	49

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1: รูปแบบส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยว	11
ตารางที่ 4.1.1: ส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจจุลภาคและเศรษฐกิจมหภาค	27
ตารางที่ 4.1.2: ส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจจุลภาคจำแนกตามธุรกิจ และเขตพัฒนาการท่องเที่ยว	28
ตารางที่ 4.2.1: รายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยวและรายได้สุทธิจากการท่องเที่ยว	30
ตารางที่ 4.2.2: ผลทางเศรษฐกิจจากส่วนร่วไหลการท่องเที่ยวปี 2558 และปี 2559	36
ตารางที่ 4.3.1: ความสำคัญของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	38
ตารางที่ 4.3.2: ส่วนไหลทางการท่องเที่ยว และ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสาขาการผลิตของ ผลผลิตขั้นกลางที่มีศักยภาพในการลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยว	40
ตารางที่ 4.3.3: ความครอบคลุมของรายการผลิตขั้นกลางที่มีศักยภาพ ในการลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยว	41

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1.1: รายได้จากการท่องเที่ยว	2
ภาพที่ 1.3.1: กรอบแนวคิดของแผนงาน	5
ภาพที่ 2.1: กระแสของรายได้จากการท่องเที่ยว	10
ภาพที่ 2.2: แนวทางเชิงนโยบายเพื่อลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวและสร้างความสมดุล ด้านการกระจายรายได้	20
ภาพที่ 3.1: วิธีการดำเนินการวิจัยและขั้นตอนการดำเนินการวิจัยของแผนงาน	23
ภาพที่ 4.2.1 รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวปี 2558 และปี 2559	31
ภาพที่ 4.2.2: ส่วนแบ่งรายได้การท่องเที่ยวก่อนและหลังหักรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว (เฉลี่ยปี 2558 และ ปี 2559)	33

บทสรุปผู้บริหาร

การขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวส่งผลต่อเศรษฐกิจในระดับสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในระดับเศรษฐกิจจุลภาค รายได้จากภาคการท่องเที่ยวก่อให้เกิดอุปสงค์ขั้นสุดท้าย (final demand) ในสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องนำมาซึ่งความต้องการทั้งปัจจัยการผลิตและผลผลิตจากสาขาการผลิตอื่นวัดได้จากการเชื่อมโยงไปด้านหลัง (backward linkage) และ ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงไปด้านหน้า (forward linkage) กับสาขาการผลิตอื่น รวมถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจในด้านอื่น คือ การจ้างงาน การกระจายรายได้ ความเป็นอิสระทางธุรกิจ ความเป็นอิสระทางเศรษฐกิจ และ โครงสร้างธุรกิจในประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวต้องเผชิญกับรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว (tourism leakage) ที่เป็นอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวไม่สามารถส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในประเทศได้อย่างเต็มความสามารถ

รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว คือ ส่วนของรายได้จากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่ต้องสูญเสียไปให้กับเศรษฐกิจประเทศอื่นไม่ได้หมุนเวียนอยู่ในเศรษฐกิจของประเทศ มีสาเหตุจากโครงสร้างต้นทุนการผลิตของสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (tourism related sector) มีการนำเข้าปัจจัยการผลิตสินค้า สินค้าขั้นกลาง และ แรงงาน จากต่างประเทศจึงทำให้เกิดการสูญเสียรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว โดยทั่วไปแล้ว รายได้จากภาคการท่องเที่ยวจะต้องมีรายได้รั่วไหลเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่จะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของสาขาการผลิตและโครงสร้างของต้นทุนการผลิต ส่วนใหญ่ประกอบด้วย รายจ่ายการนำเข้าผลผลิตขั้นกลาง ค่าไรของธุรกิจหรือบริษัทข้ามชาติ ค่าจ้างแรงงานชาวต่างชาติ ต้นทุนค่าขนส่งและสายการบินต่างชาติ การบริการสถาบันการเงินและธุรกิจ และ การชำระคืนเงินกู้ต่างประเทศของรัฐบาล ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของธุรกิจ กิจกรรมการท่องเที่ยว และ สภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยว

แผนงาน “การประเมินส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้” เป็นการประเมินความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการพัฒนาภาคการท่องเที่ยวในมิติของความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจของเป้าหมายขั้นสุดท้าย (ultimate goal) คือ การความยั่งยืนของการท่องเที่ยว (tourism sustainability) โดยในการประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวจะแบ่งเป็นการประเมินส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวจากภาพรวมของระบบเศรษฐกิจจากตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของประเทศ (ระดับเศรษฐกิจมหภาค) และ การประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวจากผู้ประกอบการใน

สาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (ระดับเศรษฐกิจจุลภาค) ด้วยเหตุนี้จึงมีการกำหนดโครงการย่อย 2 โครงการ โดยมุ่งหวังให้การประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวมีความครบถ้วน ผลการวิจัยจะแสดงถึงส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว รายได้จากการท่องเที่ยวสุทธิ และผลทางเศรษฐกิจจากภาคการท่องเที่ยว ผลการวิจัยสามารถใช้ข้อเสนอแนะในการกำหนดนโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมการขยายตัวอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และ ยั่งยืน ทำให้ภาคการท่องเที่ยวเป็นสาขาการผลิตหลักที่ส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจไทยอย่างมั่นคงต่อไป

โครงการย่อยที่ 1 เรื่อง “การประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวในระดับเศรษฐกิจมหภาค” เป็นการประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวจากการใช้ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิต (input-output table) ขนาด 180 สาขา ปี พ.ศ.2553 ที่จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตด้านการท่องเที่ยว (tourism input-output table) จากบัญชีประชาชาติด้านการท่องเที่ยว (tourism satellite account: TSA) ขนาด 89 สาขา ปี พ.ศ.2553 ที่จัดทำโดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา พบว่า รายได้รั่วไหลจากการท่องเที่ยวมีค่าเท่ากับร้อยละ 9.52 ของผลผลิตรวมภายในประเทศ ในขณะที่ รายได้รั่วไหลจากตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตด้านการท่องเที่ยวขนาด 89 สาขาการผลิตคิดเป็นร้อยละ 7.92 ของผลผลิตรวมภายในประเทศ

โครงการย่อยที่ 2 เรื่อง “การประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวในระดับเศรษฐกิจจุลภาค” เป็นการศึกษาโดยอาศัยผลจากการรวบรวมข้อมูลโครงสร้างการนำเข้าผลผลิตชั้นกลางของผู้ประกอบการในธุรกิจบริการที่พัก ธุรกิจบริการอาหารและเครื่องดื่ม และ ธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้อง ใน 8 เขตพัฒนาการท่องเที่ยว 37 จังหวัด จำนวน 1,284 ราย เพื่อคำนวณสัดส่วนการนำเข้าผลผลิตชั้นกลาง และ ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว พบว่า ผู้ประกอบการในธุรกิจที่ต่างกัน ในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต่างกัน และ ในจังหวัดที่ต่างกัน มีการนำเข้าผลผลิตชั้นกลางที่แตกต่างกันไปทั้งรายการของผลผลิตชั้นกลางและสัดส่วนของการนำเข้าผลผลิตชั้นกลาง ผู้ประกอบการมีการนำเข้าผลผลิตชั้นกลางในสัดส่วนที่สูงในด้านผลการคำนวณส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวในภาพรวมมีค่าเท่ากับร้อยละ 28.37 โดยที่ ธุรกิจบริการที่พักมีส่วนรั่วไหลร้อยละ 20.34 การบริการอาหารและเครื่องดื่มมีส่วนรั่วไหลร้อยละ 35.88 และ ธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีส่วนรั่วไหลร้อยละ 27.57 ผลจากการคำนวณจำแนกตามเขตพัฒนาการท่องเที่ยว 8 เขตพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า เขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนามีส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวสูงที่สุดคิดเป็นร้อยละ 31.04 ในขณะที่เขตพัฒนาการท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลตะวันตก และ เขตพัฒนาการท่องเที่ยวมรดกโลกด้านวัฒนธรรม มีส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวต่ำที่สุด คิดได้ร้อยละ 16.19 และ ร้อยละ 13.69 ตามลำดับ

การวิเคราะห์ผลที่ได้จากแผนภาพการกระจายระหว่างสัดส่วนการนำเข้าและส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวของผลผลิตชั้นกลางแต่ละรายการธุรกิจทั้ง 3 สาขา ทำให้พบรายการผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพในการลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยว 17 รายการ แบ่งได้เป็น ผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพในการลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยว คือ สบู่ ผงซักฟอก แชมพู และผลิตภัณฑ์ทำความสะอาด ผลไม้ ผักไร้ข้าวสาร สินค้าบริโภคอื่นๆ และ ผลิตภัณฑ์พลาสติก ในส่วนของผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพสูงในการลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยว คือ การบริการสถาบันการเงิน การบริการด้านธุรกิจ การบริการอื่นๆ เปียร์เนื้อสัตว์ การค้าส่ง สุรา บรันดี วิสกี้ ไวน์ และสุราอื่นๆ การบริการอื่นๆ ยาและผลิตภัณฑ์ที่ทำจากสมุนไพร การค้าปลีก และ การขนส่งทางอากาศ

ผลการจากศึกษาของแผนงาน “การประเมินรายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้” เป็นการวิเคราะห์ผลจากการศึกษาของ 2 โครงการย่อยร่วมกัน พบว่า ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับภาคการท่องเที่ยวมีส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวในภาพรวมคิดเป็นร้อยละ 28.37 มีส่วนร่วไหลไปด้านหลังและส่วนร่วไหลไปด้านหน้าต่ำ ในด้านของปฏิสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวกับสาขาการผลิตต่างๆ ผลจากการวัดด้วยการเชื่อมโยงไปด้านหน้าและการเชื่อมโยงไปด้านหลัง พบว่า ในภาพรวมภาคการท่องเที่ยวเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีการเชื่อมโยงไปด้านหลังสูงและมีการเชื่อมโยงไปด้านหน้าต่ำ ซึ่งเป็นลักษณะของภาคเศรษฐกิจปลายน้ำ เช่นเดียวกับธุรกิจการบริการที่พัก และธุรกิจการบริการอาหารและเครื่องดื่ม ในขณะที่ ธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มีการเชื่อมโยงไปด้านหลังและการเชื่อมโยงไปด้านหน้าต่ำ โดยสรุปของการศึกษาในส่วนนี้ คือ ภาคการท่องเที่ยวมีลักษณะที่เป็นอุตสาหกรรมปลายน้ำที่มีความต้องการใช้ผลผลิตชั้นกลางจากสาขาการผลิตอื่นสูงเพื่อรองรับการขยายตัวของภาคการท่องเที่ยว

ในส่วนของการประเมินรายได้ร่วไหลจากการท่องเที่ยว พบว่า ในช่วงปี 2558 และปี 2559 มีรายได้ร่วไหลจากการท่องเที่ยวเฉลี่ยปีละ 633,770.74 ล้านบาท หรือ ร้อยละ 2.2 ของรายได้ประชาชาติ ในช่วงเวลาดังกล่าว รายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยวยังทำให้อุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ 3.6 ของผลผลิตทั้งหมด ลดลงจากกรณีที่ไม่ได้มีการหักส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวร้อยละ 1.4 นับได้ว่าส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวจากการนำเข้าผลผลิตชั้นกลางส่งผลให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจไม่น้อย ทำให้ส่วนแบ่งของรายได้จากการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการในประเทศลดลงไป หากมีการส่งเสริมให้มีการใช้ผลผลิตชั้นกลางที่ผลิตในประเทศทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศในกลุ่มผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพสูงและกลุ่มผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพ ของทั้ง 3 ธุรกิจ โดยเลือกลดส่วนร่วไหลในผลผลิตชั้นกลางกลุ่มที่สามารถหาทดแทนได้ในประเทศ คือ ผักไร้ ผลไม้ ข้าวสาร เนื้อสัตว์ สบู่ ผงซักฟอกและอื่นๆ

ยาและสมุนไพร เปียร์ สุรา บรันดี ไวน์ วิสกี้และสุราอื่นๆ และ ผลิตภัณฑ์พลาสติก โดยจะแสดงให้เห็นถึง ผลจากการลดส่วนร่วไหลแต่ละรายการลงร้อยละ 1.0 ตามโครงสร้างการผลิตของแต่ละธุรกิจจะทำให้ รายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยวใน 3 ธุรกิจลดลงรวม 53,570.81 ล้านบาท แบ่งเป็น รายได้ร่วไหลที่ลดลง ในธุรกิจการบริการที่พัก ธุรกิจการบริการอาหารและเครื่องดื่ม และ ธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยว เท่ากับ 26,967.80 ล้านบาท 23,630.51 ล้านบาท และ 575.16 ล้านบาท ตามลำดับ ส่วน ร่วไหลที่ลดลงนี้ ก็คือ รายได้จากการท่องเที่ยวที่สามารถนำกลับมาให้กับผู้ประกอบการในประเทศที่ผลิต ผักไร่ ผลไม้ ข้าวสาร เนื้อสัตว์ สบู่ ผงซักฟอกและอื่นๆ ยาและสมุนไพร เปียร์ สุรา บรันดี ไวน์ วิสกี้และ สุราอื่นๆ และ ผลิตภัณฑ์พลาสติก ส่งเสริมให้การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวมีความสมดุลมากขึ้น ดังนั้น จึงมีความจำเป็นในการหาแนวทางหรือมาตรการในการลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวเพื่อที่จะนำ รายได้ที่สูญเสียไปกลับเข้ามาหมุนเวียนในประเทศ เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ให้ความมั่ง คั่ง มั่นคง และ ยั่งยืน เป็นลำดับไปตามแผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการจัดทำ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2560-2579)

จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวไม่ใช่เรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ใน ระยะสั้น การลดลงของรายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยวสามารถทำได้ทันทีผ่านการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการ ธุรกิจการบริการที่พักและผู้ประกอบการธุรกิจการบริการอาหารและเครื่องดื่มใช้ผักไร่ เนื้อสัตว์ ผลไม้ และ ข้าวสารในประเทศทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ เนื่องจากรายการผลผลิตชั้นกลางขั้นต้นสามารถหา ได้จากชุมชนในท้องถิ่น การร่วมมือกันระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจการบริการที่พักและการบริการอาหาร และเครื่องดื่ม กับ สหกรณ์การเกษตรหรือชุมชนการเกษตร โดยมีกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นสื่อกลางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการเชื่อมโยง จะมีผลให้รายได้ร่วไหล ลดลงได้ทันทีที่มีรายได้กลับเข้าสู่ประเทศและส่งไปยังชุมชน สร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้จาก การท่องเที่ยวให้กับชุมชนในท้องถิ่น สำหรับมาตรการในระยะยาว ทำได้จากการที่ส่งเสริมให้ ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีแนวทางในการดำเนินธุรกิจให้มีความหลากหลายแต่มีแนวทาง เดียวกัน คือ การท่องเที่ยวที่เน้นความเป็นไทย เช่น การท่องเที่ยววิถีชุมชน หรือ การท่องเที่ยวแบบ go local การเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวหลักกับท้องถิ่นและชนบท โดยอาศัยวัฒนธรรมและ ประวัติศาสตร์เป็นตัวกลาง เนื่องจากการท่องเที่ยวในรูปแบบของวัฒนธรรมหรือวิถีไทย เช่น เขต พัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมอีสานใต้ เขตพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง เขตพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง และ เขตพัฒนาการท่องเที่ยวมรดกโลกด้านวัฒนธรรม จะมี ส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวที่ต่ำด้วยโครงสร้างของการผลิตที่มีการใช้ผลผลิตชั้นกลางภายในประเทศเป็น หลักมีความจำเป็นในการนำเข้าผลผลิตชั้นกลางน้อย ดังนั้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวตามวิถีไทย และ

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่การต่อยอดพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและนำเสนอสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวที่ผูกโยงกับวิถีไทยตามพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2560-2579) แม้ว่าจะไม่เป็นการลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว แต่จะเป็นแนวทางการพัฒนาภาคการท่องเที่ยวที่มีรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวต่ำมีรายได้จากการท่องเที่ยวหมุนเวียนในประเทศมากขึ้น นอกจากนี้ผลจากการที่ภาคท่องเที่ยวมีลักษณะที่เป็นอุตสาหกรรมปลายน้ำ จึงทำให้การจัดการห่วงโซ่อุปทาน (supply chain management) เพื่อส่งเสริมให้มีห่วงโซ่อุปทานที่มีกระแสของวัตถุดิบ (material flows) จากผู้ประกอบการในประเทศเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มของผลผลิตที่มีศักยภาพในการลดส่วนรั่วไหลได้สูง 17 รายการข้างต้น มีส่วนทำให้ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวลดลงได้มาก กล่าวได้ว่า การส่งเสริมความเข้มแข็งในกระแสของวัตถุดิบในกลุ่มของผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพสูงระหว่างผู้ประกอบการกับผลผลิตภายในประเทศ จะเป็นมาตรการที่สำคัญและเป็นไปได้ในการลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว เมื่อห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ผลผลิตชั้นกลางในประเทศสูง ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวต่ำ เกิดความเข้มแข็งของห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวตามแนวทางของการท่องเที่ยวเพื่อการสนับสนุนคนยากจน (pro-poor tourism) ซึ่งผลที่ตามมา คือ การขยายตัวของภาคท่องเที่ยวจะส่งผลดีกับคนยากจนและมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมมากขึ้น ตามวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย คือ การประเมินส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้

บทคัดย่อ

แผนงานนี้มีวัตถุประสงค์ในการประเมินส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้ แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับเศรษฐกิจมหภาค และ ระดับเศรษฐกิจจุลภาค ผลการประเมินรายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยวในระดับเศรษฐกิจมหภาคจากตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตพบว่า รายได้ร่วไหลจากการท่องเที่ยวคำนวณจากตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของประเทศมีค่าเท่ากับร้อยละ 9.52 และมีค่าเท่ากับร้อยละ 7.92 จากผลการศึกษาด้วยตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตด้านการท่องเที่ยว การประเมินรายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยวในระดับเศรษฐกิจจุลภาค จากการรวบรวมข้อมูลโครงสร้างการนำเข้าผลผลิตชั้นกลางของผู้ประกอบการในธุรกิจการบริการที่พัก ธุรกิจการบริการอาหารและเครื่องดื่ม และ ธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้อง ใน 8 เขตพัฒนาการท่องเที่ยว 37 จังหวัด จำนวน 1,284 ราย พบว่า ส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวในภาพรวมมีค่าเท่ากับร้อยละ 28.37 ธุรกิจการบริการที่พักมีส่วนร่วไหลร้อยละ 20.34 การบริการอาหารและเครื่องดื่มมีส่วนร่วไหลร้อยละ 35.88 และ ธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีส่วนร่วไหลร้อยละ 27.57 ในระดับเขตพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า เขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนามีส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวสูงที่สุดคิดเป็นร้อยละ 31.04 ในขณะที่เขตพัฒนาการท่องเที่ยวมรดกโลกด้านวัฒนธรรมมีส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวต่ำที่สุดคิดได้ร้อยละ 13.69 ส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวทำให้มีรายได้ร่วไหลจากการท่องเที่ยวในช่วงปี 2558 และปี 2559 เฉลี่ยปีละ 633,770.74 ล้านบาท หรือ ร้อยละ 2.2 ของรายได้ประชาชาติในช่วงเวลาดังกล่าว กล่าวได้ว่า ส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวจากการนำเข้าผลผลิตชั้นกลางส่งผลให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจไม่น้อย สำหรับข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวและสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้ จะเป็นการดำเนินมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เน้นความเป็นไทย เช่น การท่องเที่ยววิถีชุมชน หรือ การท่องเที่ยวแบบ go local การเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวหลักกับท้องถิ่นและชนบท โดยอาศัยวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เป็นตัวกลาง รวมถึงการจัดการห่วงโซ่อุปทานเพื่อส่งเสริมให้มีห่วงโซ่อุปทานที่มีกระแสนของวัตถุดิบจากผู้ประกอบการในประเทศเป็นสำคัญ ผลที่ตามมาเมื่อเกิดความเข้มแข็งของห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวจะมีผลให้การขยายตัวของภาคท่องเที่ยวจะส่งผลดีกับคนยากจนและมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมมากขึ้นตามแนวทางของการท่องเที่ยวเพื่อการสนับสนุนคนยากจน (pro-poor tourism) บรรลุวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย คือ การประเมินส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้

คำสำคัญ: ส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยว รายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยว ผลทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว การลดรายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยว ความสมดุลด้านการกระจายรายได้

Abstract

The objective of this project is to evaluate the tourism leakage in order to enhance the equality of income distribution. There are two levels of evaluation: macroeconomic level and microeconomic level. For the macroeconomic level, the input-output table both for Thai economy and for Thai tourism economy were organized to calculate the tourism leakage both in backward and forward definitions. The result shows that total tourism leakage is 7.92 to 9.52 percent to total output. Comparing with the previous studies, the tourism leakage in Thai is low. For the microeconomic level, the primary data from 1,284 observations in 8 tourism clusters were collected in 2018. Tourism leakage in microeconomic concept is 28.37 percent to total use of intermediate product. Again, this leakage is not high comparing with the other studies. The results also find that there are only 17 groups of intermediate products which have been contributed high contribution on tourism leakage. For calculation of tourism leakage in term of value, the tourism leakage equals to 633,770.74 million baht in 2016. This value equals to 2.2 percent of GDP. For the policy recommendation, we suggest the role of domestic supply chain management to promote the linkage with domestic supplier. Finally, according to the pro-poor tourism idea, the stronger linkage to domestic business will be followed by the equality of income distribution.

Keywords: Tourism Leakage, Economic Impacts of Tourism, Equality of Income Distribution

บทที่ 1

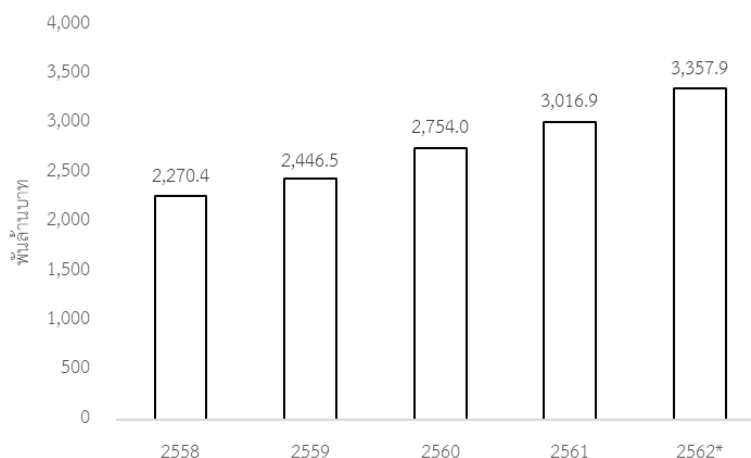
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันภาคการท่องเที่ยวนับได้ว่าเป็นสาขาเศรษฐกิจที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของไทย รายได้จากการท่องเที่ยวมีส่วนผลักดันให้เศรษฐกิจไทยเกิดการขยายตัวต่อภาพรวมของเศรษฐกิจในระดับเศรษฐกิจมหภาค กล่าวได้ว่า ภาคการท่องเที่ยวเป็นสาขาการผลิตหนึ่งที่มีบทบาทในกิจกรรมทางเศรษฐกิจสูง มีการขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวเป็นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2553 จนถึงปี 2561 รายได้จากการท่องเที่ยวได้เพิ่มขึ้นจาก 2,270.4 พันล้านบาทในปี 2558 เป็น 2,754.0 พันล้านบาทในปี 2560 และในปี 2561 รายได้จากการท่องเที่ยวมีมูลค่าสูงถึง 3,016.9 พันล้านบาท (ภาพที่ 1.1.1) การเพิ่มขึ้นของรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นการขยายตัวทั้งรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ (ภาพที่ 1.1.2) ในปี 2562 กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้กำหนดเป้าหมายด้านรายได้จากการท่องเที่ยวในภาพรวมทั้งรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศและนักท่องเที่ยวในประเทศให้มีการขยายตัวร้อยละ 11.5 ซึ่งจะทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวในปี 2562 มีมูลค่าเท่ากับ 3,357.9 พันล้านบาท เป็นการขยายตัวของรายได้จากชาวต่างชาติร้อยละ 12 คิดเป็น 2,202.9 พันล้านบาท และ การขยายตัวของรายได้ในประเทศร้อยละ 10 คิดเป็น 1,155.0 พันล้านบาท

การขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวส่งผลต่อเศรษฐกิจในระดับสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในระดับเศรษฐกิจจุลภาค รายได้จากภาคการท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดอุปสงค์ขั้นสุดท้าย (final demand) ในสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องทั้งสิ้น 16 สาขาการผลิต ประกอบด้วย คือ โรงแรมและที่พักอื่น ๆ ภัตตาคารและร้านขายเครื่องดื่ม การขนส่งทางรถไฟ การขนส่งทางบก การขนส่งสินค้าทางบก การขนส่งทางทะเล การขนส่งชายฝั่งและการขนส่งทางน้ำภายในประเทศ บริการเสริมการขนส่งทางน้ำ การขนส่งทางอากาศ การให้บริการเสริมการขนส่งทางบก บริการเกี่ยวเนื่องกับการขนส่ง ห้างสมุดและพิพิธภัณฑ์

บริการบันเทิงและบริการสันทนาการ การค้าปลีก การบริการส่วนบุคคล และ บริการทางการแพทย์และบริการทางอนามัยอื่นๆ

ที่มา: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

* ปี 2562 เป้าหมายรายได้การท่องเที่ยวของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

ภาพที่ 1.1.1 รายได้จากการท่องเที่ยว

การขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวนำมาซึ่งความต้องการทั้งปัจจัยการผลิตและผลผลิตจากสาขาการผลิตอื่นวัดได้จากการเชื่อมโยงไปด้านหลัง (backward linkage) และ ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงไปด้านหน้า (forward linkage) กับสาขาการผลิตอื่น รวมถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจในด้านอื่น คือ การจ้างงาน การกระจายรายได้ ความเป็นอิสระทางธุรกิจ ความเป็นอิสระทางเศรษฐกิจ และ โครงสร้างธุรกิจในประเทศ กล่าวได้ว่า ภาคการท่องเที่ยวของประเทศส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจทั้งในระดับเศรษฐกิจมหภาค (macroeconomic level) เมื่อพิจารณาในภาพรวมและปฏิสัมพันธ์ระหว่างสาขาการผลิต และ ระดับเศรษฐกิจจุลภาค (microeconomic level) เมื่อศึกษาในรายสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจำแนกรายสาขาการผลิต

แต่อย่างไรก็ตาม จากงานวิจัยในอดีตได้พิสูจน์แล้วว่า การขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวต้องเผชิญกับรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว (tourism leakage) ที่เป็นอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวไม่สามารถส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในประเทศได้อย่างเต็มความสามารถ (Cernat and Gordon, 2007) และ Dwyer, 2014) รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว คือ ส่วนของรายได้จากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่ต้องสูญเสียไปให้กับเศรษฐกิจประเทศอื่นไม่ได้หมุนเวียนอยู่ภายในเศรษฐกิจของประเทศ มีสาเหตุจากโครงสร้างต้นทุนการผลิตของสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับ

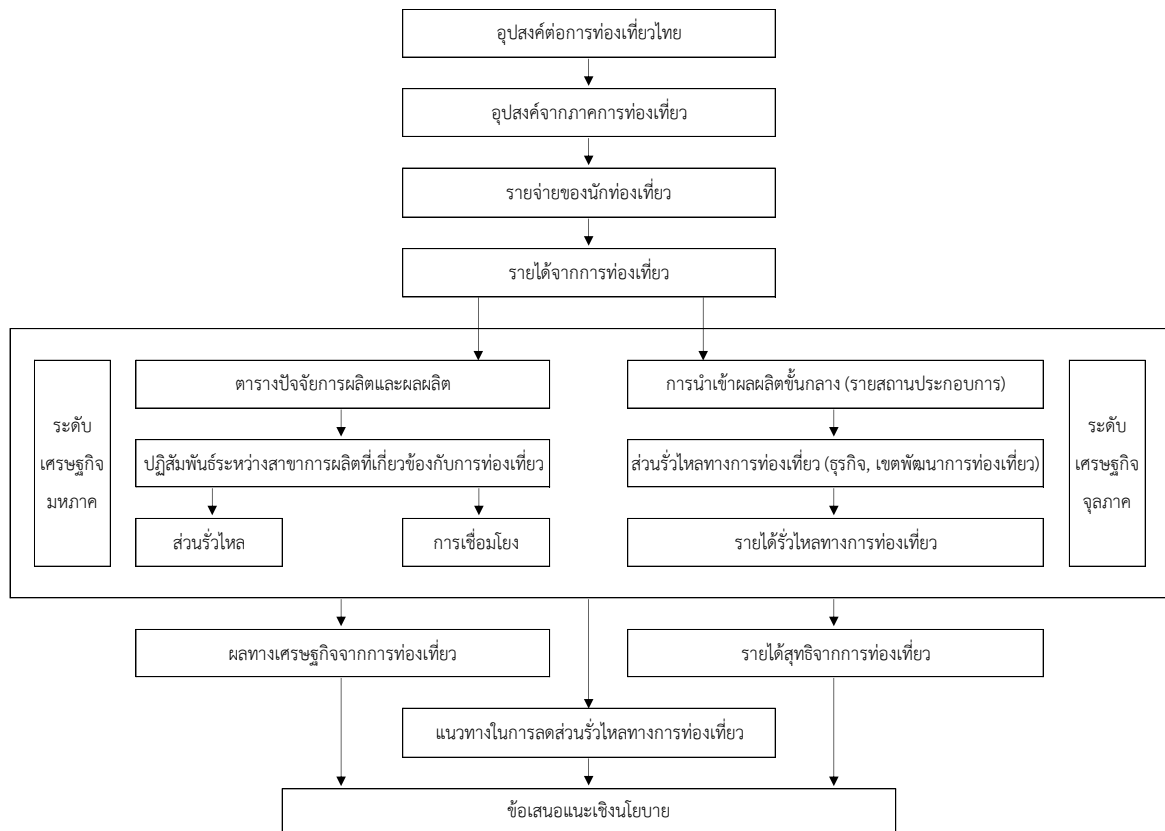
การท่องเที่ยว (tourism related sector) มีการนำเข้าปัจจัยการผลิตสินค้า สินค้าขั้นกลาง และ แรงงาน จากต่างประเทศจึงทำให้เกิดการสูญเสียรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว โดยทั่วไปแล้ว รายได้จากการท่องเที่ยวจะต้องมีรายได้รั่วไหลเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้แต่จะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของสาขา การผลิตและโครงสร้างของต้นทุนการผลิต ส่วนใหญ่ประกอบด้วย รายจ่ายการนำเข้าผลผลิตขั้นกลาง ค่าไร ของธุรกิจหรือบริษัทข้ามชาติ ค่าจ้างแรงงานชาวต่างชาติ ต้นทุนค่าขนส่งและสายการบินต่างชาติ การ บริการสถาบันการเงินและธุรกิจ และ การชำระคืนเงินกู้ต่างประเทศของรัฐบาล ซึ่งจะมีความแตกต่างกัน ไปตามลักษณะของธุรกิจ กิจกรรมการท่องเที่ยว และ สภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้ แผน งานวิจัยนี้ ให้ความสำคัญกับการประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว เนื่องจากรายได้จากการท่องเที่ยว นี้จะไม่ได้มีการนำมาหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจในประเทศที่กล่าวข้างต้นเป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้การ ขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวไม่สามารถนำมาซึ่งการขยายตัวทางเศรษฐกิจได้มากนัก รวมถึงมีผลให้ รายได้จากการท่องเที่ยวมีการกระจายสู่ผู้ผลิตอื่นในประเทศน้อยลง นับได้ว่า รายได้รั่วไหลทางการ ท่องเที่ยวเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวและความยั่งยืนทางการท่องเที่ยว ใน การประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวจะแบ่งเป็นการประเมินส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวจาก ภาพรวมของระบบเศรษฐกิจจากตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของประเทศ (ระดับเศรษฐกิจมหภาค) และ การประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวจากผู้ประกอบการในสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการ ท่องเที่ยว (ระดับเศรษฐกิจจุลภาค) ด้วยเหตุนี้จึงมีการกำหนดโครงการย่อย 2 โครงการ โดยมุ่งหวังให้การ ประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวมีความครบถ้วน ผลการวิจัยจะแสดงถึงส่วนรั่วไหลทางการ ท่องเที่ยว รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว รายได้จากการท่องเที่ยวสุทธิ และ ผลทางเศรษฐกิจจากภาคการ ท่องเที่ยว ผลการวิจัยเหล่านี้จะนำมาซึ่งแนวทางในการลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความ สมดุลด้านการกระจายรายได้ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของแผนงาน

1. เพื่อประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวสำหรับสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้
2. เพื่อนำเสนอแนวทางในการลดรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวทั้งในระดับเศรษฐกิจมหภาค และระดับเศรษฐกิจจุลภาค

1.3 กรอบแนวคิดของแผนงานวิจัย

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของแผนงาน การดำเนินแผนงานจะเป็นไปตามกรอบแนวคิดแสดงดังภาพที่ 1.3.1 กรอบแนวคิดเริ่มต้นจากอุปสงค์ต่อการท่องเที่ยวไทยไม่ว่าจะเป็นอุปสงค์จากนักท่องเที่ยวชาวไทย หรือ อุปสงค์จากนักท่องเที่ยวต่างประเทศ อุปสงค์ต่อการท่องเที่ยวไทยนี้เมื่อสัมฤทธิ์ผลจะตามมาด้วยการใช้จ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยว ณ จุดหมายปลายทาง หรือรายจ่ายของนักท่องเที่ยว ซึ่งก็คือ รายได้จากการท่องเที่ยว (tourism revenue) นั่นเอง รายได้จากการท่องเที่ยวนี้แบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ รายได้จากการท่องเที่ยวที่หมุนเวียนในประเทศ และ รายได้จากการท่องเที่ยวที่ไหลออกไปนอกประเทศ เรียก รายได้ในส่วนหลังนี้ว่า รายได้รั่วไหลการท่องเที่ยว (tourism leakage) ที่สามารถประเมินได้ใน 2 ระดับ คือ การประเมินส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจมหภาค (โครงการย่อยที่ 1) จะเป็นการประเมินในภาพรวมของเศรษฐกิจประเทศไทย และ การประเมินส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจจุลภาค (โครงการย่อยที่ 2) จะเป็นการประเมินส่วนรั่วไหลจำแนกตามเขตพัฒนาการท่องเที่ยว และจำแนกตามธุรกิจ เมื่อสามารถประเมินส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวทั้งสองระดับได้แล้ว ก็จะทำให้การคำนวณค่ารายได้สุทธิจากการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจมหภาคและรายได้สุทธิจากการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจจุลภาค เพื่อจะได้ทราบถึง รายได้จากการท่องเที่ยวส่วนที่ยังคงหมุนเวียนในเศรษฐกิจไทย การเชื่อมโยงระหว่างสาขาการผลิต และ การประเมินผลทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว โดยในกรณีที่ไม่ได้มีการหักส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวจะทำให้การประเมินผลทางเศรษฐกิจทางการท่องเที่ยวสูงเกินกว่าที่ควรจะเป็น (over value) สุดท้ายก็จะนำเอาผลการประเมินส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว และ ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวทั้งสองระดับมาใช้ให้เกิดเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้ภาคการท่องเที่ยวมีการขยายตัวอย่างยั่งยืน รวมถึงสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้ต่อไป ภาพรวมทั้งหมดของกรอบแนวคิดของแผนงานนี้แสดงได้ดังภาพที่ 1.3.1

ภาพที่ 1.3.1: กรอบแนวคิดของแผนงาน

1.4 นิยามศัพท์

ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว คือ ร้อยละของรายได้จากการท่องเที่ยวที่ไหลออกไปนอกประเทศไทย เนื่องจากผู้ประกอบการในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีการนำเข้าปัจจัยการผลิตและสินค้าขั้นกลางจากต่างประเทศ ในแผนงานนี้ ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวจะครอบคลุมส่วนรั่วไหลที่เกิดขึ้นจากการใช้จ่ายภายในของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่เกิดขึ้น ณ จุดหมายปลายทาง ที่เรียกว่า ส่วนรั่วไหลภายใน (internal leakages) ไม่นับรวมส่วนรั่วไหลก่อนเดินทางหรือไม่เกิดขึ้น ณ จุดหมายปลายทาง ที่เรียกว่า ส่วนรั่วไหลภายนอกและส่วนรั่วไหลที่มองไม่เห็น (external and invisible leakages)

รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว คือ มูลค่าของรายได้จากการท่องเที่ยวที่ไหลออกไปนอกประเทศไทย คำนวณได้จากผลคูณระหว่างรายได้จากการท่องเที่ยวกับส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว

ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจมหภาค คือ ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวตามนิยามข้างต้นวัดในภาพรวมของประเทศ คำนวณได้จากตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตในระดับประเทศ

ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจจุลภาค คือ ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวตามนิยามข้างต้นวัดในระดับพื้นที่ และ ระดับสาขาการผลิต ระดับพื้นที่จะครอบคลุม 8 เขตพัฒนาการท่องเที่ยวตามพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติปี 2551 สำหรับระดับสาขาการผลิตจะครอบคลุมสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวซึ่งในแผนงานนี้จะประกอบด้วยสาขาการบริการอาหารและเครื่องดื่ม สาขาการบริการที่พัก และ สาขาสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะ

รายได้จากการท่องเที่ยวสุทธิ คือ รายได้จากการท่องเที่ยวหลังหักรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว

การกระจายรายได้ คือ การแจกแจงรายได้จากการท่องเที่ยวระหว่างเศรษฐกิจในประเทศกับเศรษฐกิจต่างประเทศ เป็นส่วนของรายได้จากการท่องเที่ยวที่หมุนเวียนในประเทศ และ ส่วนของรายได้จากการท่องเที่ยวที่ไหลออกนอกประเทศจากการนำเข้าผลผลิตชั้นกลาง โดยการสร้างความสมดุลในแผนงานนี้ คือ การลดรายได้รั่วไหลเพื่อนำกลับเข้ามาหมุนเวียนในเศรษฐกิจในประเทศ แต่ยังคงมีรายได้ในส่วนที่รั่วไหลออกนอกประเทศบางส่วนที่ไม่สามารถลดได้คงอยู่

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

แผนงานวิจัยจะอาศัยข้อมูลทั้งระดับเศรษฐกิจมหภาคและระดับเศรษฐกิจจุลภาค จากโครงการย่อย 1 และ โครงการย่อย 2 จึงทำให้ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ระยะเวลา พื้นที่วิจัย และ เครื่องมือวิจัย เป็นเครื่องมือเดียวกับโครงการย่อยทั้งสองโครงการ ในโครงการย่อยที่ 1 จะใช้ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของไทยปี 2553 ที่จัดทำโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และ ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตด้านการท่องเที่ยวปี 2559 ที่จัดทำโดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เพื่อคำนวณส่วนรั่วไหลไปด้านหน้าและส่วนรั่วไหลไปด้านหลัง สำหรับโครงการย่อยที่ 2 จะใช้การรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากผู้ประกอบการใน 3 ธุรกิจ คือ ธุรกิจการบริการที่พัก ธุรกิจการบริการอาหารและเครื่องดื่ม และ ธุรกิจ

สินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ที่ดำเนินธุรกิจในแหล่งท่องเที่ยวใน 8 เขตพัฒนาการท่องเที่ยว ตามพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติปี 2551 จากการสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมการนำเข้าผลผลิตชั้นกลางที่อ้างอิงจากรางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของประเทศ เพื่อคำนวณสัดส่วนการนำเข้าเฉลี่ยของผลผลิตชั้นกลางแต่ละรายการสำหรับใช้ในการคำนวณส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว และ รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับขอบเขตของข้อมูล ดูได้จากหัวข้อขอบเขตของการวิจัยของโครงการย่อย 1 และโครงการย่อย 2

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

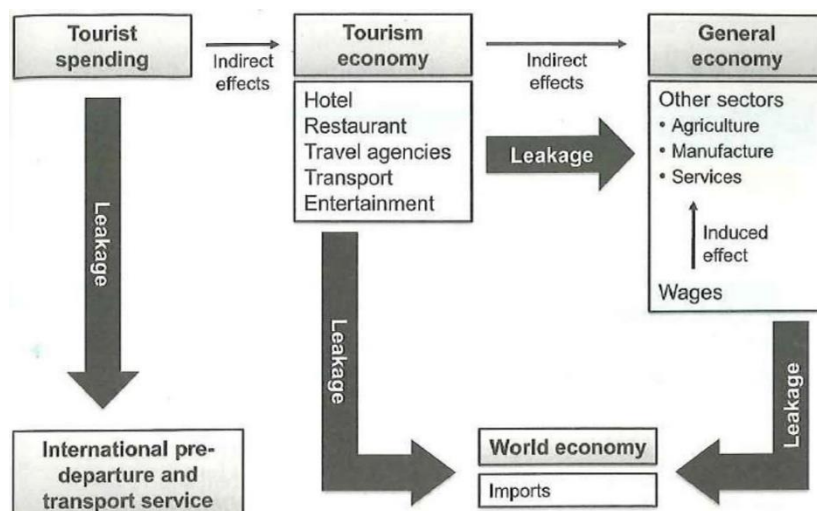
การประเมินรายได้ส่วนรั่วไหลจากการท่องเที่ยวจะทำให้ทราบถึงผลทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากภาคการท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง ทั้งในระดับเศรษฐกิจมหภาค และ ในระดับเศรษฐกิจจุลภาค เพื่อให้กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถใช้ข้อเสนอแนะในการกำหนดนโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมการขยายตัวอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และ ยั่งยืน เนื่องจาก การประเมินรายได้ส่วนรั่วไหลจากการท่องเที่ยวจะทำให้ทราบถึงผลทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากภาคการท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง ทั้งในระดับเศรษฐกิจมหภาคและในระดับเศรษฐกิจจุลภาค เมื่อสามารถกำหนดแนวทางสำหรับส่งเสริมการลดรายได้รั่วไหลจากการท่องเที่ยวในสาขาการผลิตที่มีระดับของรายได้ส่วนรั่วไหลสูง และส่งเสริมการสาขาการผลิตที่มีระดับของรายได้ส่วนรั่วไหลต่ำ เศรษฐกิจจะขยายตัวเร็วขึ้น ฟังพาต่างประเทศลดลง นำมาซึ่งความยั่งยืนของการขยายตัวของภาคการท่องเที่ยว สามารถผลักดันให้ภาคการท่องเที่ยวเป็นสาขาการผลิตหลักที่ส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจไทยอย่างมั่นคงต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด และ การทบทวนเอกสารและวรรณกรรม

ความยั่งยืนของการท่องเที่ยว (tourism sustainability) เกิดขึ้นจากองค์ประกอบหลายมิติ ประกอบด้วย มิติความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ (economic sustainability), มิติความยั่งยืนด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม (socio-ecological sustainability), มิติความยั่งยืนด้านโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure sustainability) และ มิติความยั่งยืนด้านแหล่งท่องเที่ยว (attractiveness sustainability) (Cernat and Gourdon, 2007) ในมิติความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ วัดได้จากสินทรัพย์ทางการท่องเที่ยว (tourism assets) กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว (tourism activity) การเชื่อมโยงของภาคการท่องเที่ยว (tourism linkage) และ รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว (tourism leakage) กล่าวได้ว่า รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีบทบาทต่อความยั่งยืนของภาคการท่องเที่ยว

การระบุถึงรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวจะพิจารณาได้จากอุปสงค์ต่อสินค้าและบริการในสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทำให้เกิดเป็นกระแสของรายได้จากการท่องเที่ยว Mitchell and Ashley (2010) ได้แสดงให้เห็นถึงกระแสของรายได้ทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นตั้งแต่นักท่องเที่ยวต่างชาติเริ่มต้นวางแผนการเดินทาง สรุปได้ดังภาพที่ 2.1 จะพบว่า การใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว (tourist spending) จะส่งผลต่อเศรษฐกิจการท่องเที่ยว (tourism economy) และส่งผลไปยังเศรษฐกิจทั่วไป (general economy)

ที่มา: Mitchell and Ashley (2010)

ภาพที่ 2.1: กระแสของรายได้จากการท่องเที่ยว

ในส่วนของโครงสร้างของรายจ่ายด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว โดยที่รายจ่ายทั้งหมดที่เกิดขึ้นกับการท่องเที่ยว (total holiday expenses) ประกอบด้วย (1) ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินทาง เช่น ตัวโดยสาร, ค่าประกันภัย, ภาษี และ อื่นๆ (2) ค่าใช้จ่าย online travel agencies (OTA's) และ outbound travel agencies และ (3) ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในประเทศที่เป็นจุดหมายปลายทาง โดยในส่วนของค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในประเทศที่เป็นจุดหมายปลายทาง แบ่งได้เป็น ค่าธรรมชาติ, ภาษีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง, ค่าที่พักในธุรกิจโรงแรมที่เป็นกลุ่มทุนระดับโลก หรือ hotel chain, ค่าใช้จ่ายให้กับบริษัทบริหารจัดการ ณ แหล่งท่องเที่ยว หรือ destination management companies (DMC's) และ ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในสถานที่ท่องเที่ยว ที่ประกอบด้วย ค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าบริษัทนำเที่ยว สินค้านำเข้าสำหรับนักท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายในสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

จากภาพที่ 2.1 เห็นได้ว่า รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวจะแบ่งได้เป็น ส่วนรั่วไหลก่อนเดินทาง (pre-leakage) และ ส่วนรั่วไหลขณะเดินทางท่องเที่ยว (leakage) ในส่วนของรายได้รั่วไหลก่อนเดินทาง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า รายได้รั่วไหลตามโครงสร้าง (structural leakage) จะเป็นรายจ่ายของนักท่องเที่ยวก่อนที่จะออกเดินทางเป็นรายจ่ายที่ไม่ได้เกิดขึ้นในประเทศจุดหมาย รายจ่ายในส่วนนี้ ประกอบด้วย รายจ่ายค่าตัวเครื่องบินระหว่างประเทศ รายจ่ายค่าที่พักของโรงแรมนานาชาติ และ รายจ่ายตัวแทนการท่องเที่ยว (travel agencies) สำหรับรายได้รั่วไหลขณะเดินทางท่องเที่ยว Sandbrook (2010) สรุปว่า รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวในส่วนนี้สามารถนิยามได้หลายแบบที่มีความหมาย คือ ความล้มเหลวในการยับยั้งไม่ให้เกิดการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวคงอยู่ภายในประเทศ สาเหตุที่รายได้การท่องเที่ยวมี

รายได้รั่วไหลเกิดขึ้นจากการนำเข้าและรายจ่ายให้กับปัจจัยการผลิตที่มีเจ้าของเป็นชาวต่างชาติ (Walkenhost, 2007), การนำเข้าเครื่องมือ (equipment) วัตถุดิบ (material) ทุน (capital) และ การนำเข้าสินค้าและบริการเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว (Page and Connell, 2008 และ Hemmati and Koehler, 2000) ในขณะที่ Lange (2011) ระบุขอบเขตของการประเมินรายได้รั่วไหลเป็น 2 ส่วน คือ รายได้รั่วไหลที่เกิดขึ้นจากการใช้จ่ายภายในพื้นที่จุดหมายหรือประเทศจุดหมายแต่ต้องไหลออกไปจากประเทศจุดหมาย และ รายได้รั่วไหลของรายจ่ายนักท่องเที่ยวก่อนที่จะเดินทางหรือเป็นส่วนรั่วไหลที่ไม่ได้เกิดขึ้นในประเทศจุดหมาย

ในงานของ Diaz (2001) และ Gollub et al. (2003) สรุปรูปแบบรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวออกเป็น 3 รูปแบบ คือ รายได้รั่วไหลภายใน (internal leakages) รายได้รั่วไหลภายนอก (external leakages) และ รายได้รั่วไหลที่มองไม่เห็น (invisible leakages) โดยนิยามของรายได้รั่วไหลจากงานของ Lange (2011) สรุปลำดับตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1
รูปแบบส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว

TYPES OF LEAKAGE	DESCRIPTION
Internal leakage	Also referred to as import coefficient as these leakages primarily occur through imports . The weaker the economy is in terms of producing quality goods and services, the higher the imports (Diaz, 2001; Gollub et al., 2003). The UNCTAD (2010) simply terms this as economic leakage
External leakage	Refers to tourism expenditures that accrue outside of the destination . - Firstly, external leakages accrue to foreign investors through repatriated profit earnings and amortization of external debt (Diaz, 2001; Gollub et al., 2003; UNCTAD, 2010:10). - Secondly, they flow to external intermediaries for bookings or foreign-owned transportation services to the destination (Diaz, 2001; Gollub et al., 2003). This aspect of external leakage is also depicted as pre-leakage (Smith & Jenner, 1992, cited in Mitchell & Ashley, 2010) or structural leakage (UNCTAD, 2010:10). This leakage is retained by tourist-generating countries and does not reach tourist-receiving countries (UNCTAD, 2010). It tends to occur in the early parts of the tourism value chain and arises due to the very structure of the tourism value chain (see Chapter 2.2.2) (UNCTAD, 2010:10)
Invisible leakage	Loss or opportunity cost that cannot be measured reliably , but which can constrain noteworthy cumulative effects. It is mainly of financial nature i.e. tax avoidance through international transactions, and off-shore investments (Diaz, 2001; Gollub et al., 2003).

ที่มา: Lange (2011)

ในด้านมาตรการเพื่อลดรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว Belisle (1983) เสนอให้มีการเสริมสร้างความเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยวกับสาขาอาหารและเครื่องดื่มจะเป็นมาตรการที่สามารถลดรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวได้มากที่สุด สำหรับ Bull (1991) ทำการศึกษาพบว่า ตัวชี้วัดทางการท่องเที่ยวมีค่าอยู่ระหว่าง 0.8 (บาฮามัส) ถึง 2.5 (แคนาดา) โดยพบว่า ระบบเศรษฐกิจที่มีความหลากหลายของสาขาการผลิตจะมีค่าตัวชี้วัดทางการท่องเที่ยวสูง สำหรับเศรษฐกิจกำลังพัฒนาและประเทศหมู่เกาะขนาดเล็กจะมีค่าตัวชี้วัดทางการท่องเที่ยวที่ต่ำสาเหตุจากรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวที่สูง เช่นเดียวกับ Kim and Jamal (2007) ที่เห็นด้วยว่า รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวจะมีผลให้ตัวชี้วัดทางการท่องเที่ยวลดลง

สืบเนื่องจากการที่สาขาการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นสาขาการผลิตที่มีความเชื่อมโยงไปด้านหลังสูง (Poon; 1993, Goodwin and Bah; 2003 และ Mitchell and Page; 2005) สาขาการผลิตจะมีความต้องการในสินค้าขั้นกลางทุน และ แรงงาน สูง ด้วยเหตุนี้การสร้างเชื่อมโยงกับสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้นไม่ว่าจะเป็นความเชื่อมโยงไปด้านหลังกับธุรกิจในประเทศและธุรกิจชุมชน จะเป็นแนวทางในการลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น การส่งเสริมให้ธุรกิจโรงแรมและที่พักจ้างงานแรงงานในประเทศ ใช้ศิลปะและหัตถกรรมพื้นเมืองในการตกแต่งโรงแรม และการส่งเสริมธุรกิจบริการการท่องเที่ยวของคนในชุมชน กล่าวโดยรวมคือ การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวมากขึ้น (Lundgren; 1975, Belisle; 1984, Culpan; 1987, Bowen et al.; 1991 และ Meyer; 2006) ข้อดีของส่งเสริมภาคการท่องเที่ยวมีความเชื่อมโยงกับธุรกิจภายในประเทศมากขึ้นยังจะทำให้เศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศมีศักยภาพในการขยายตัวได้เป็นอย่างดี

Gu (2000) ใช้กลยุทธ์ทางการเงินและกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศอินโดจีน โดยสนับสนุนให้กลุ่มประเทศอินโดจีนใช้หาเงินทุนเพื่อการก่อสร้างจากตลาดการเงินในกลุ่มอินโดจีนเพื่อลดระดับการรั่วไหล หากไม่สามารถหาเงินทุนจากกลุ่มอินโดจีนแล้ว ทางเลือกคือการหาเงินทุนจากกลุ่มประเทศ fairly-developed countries (FDCs) หรือ กลุ่มประเทศ well-developed countries (WDCs) เป็นกลุ่มหลักของแหล่งเงินทุนต่างประเทศ ในส่วนของกลยุทธ์ทางการตลาดจะเป็นการเลือกกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมาย เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่มาจากประเทศต่างๆ รวมถึงนักท่องเที่ยวในประเทศจะมีความต้องการต่อสินค้าและบริการที่แตกต่างกันไป (Smith and Jenner, 1992) นอกนี้ Gu (2000) ได้เสนอแนวทางสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบ 2 ขั้นตอน (two-stage development) ขั้นตอนแรกเป็นการจัดตั้งระบบการท่องเที่ยวที่ไม่ซับซ้อน (less sophisticated tourism system) ที่มีการใช้ทุนและมีกลุ่มนักท่องเที่ยวหลักมาจากคนในประเทศ และ ขั้นตอนที่สอง คือ

การขยายระบบการท่องเที่ยวที่ซับซ้อนให้เป็นระบบการท่องเที่ยวขนาดใหญ่ (mass sophisticated tourism system)

Mitchell and Ashley (2007) พบว่า ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นก่อนนักท่องเที่ยวเดินทางอยู่ในจุดหมายปลายทางเป็นส่วนรั่วไหลลดลงได้ยาก อาจกล่าวได้ว่า ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวในส่วนนี้เป็นส่วนรั่วไหลเชิงโครงสร้าง (structural leakage) ในขณะที่ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในจุดหมายปลายทางจะสามารถลดลงได้จากการใช้มาตรการต่างๆ เช่น การส่งเสริมความเชื่อมโยงกับธุรกิจในประเทศในลักษณะของการรวมตัวในแนวดิ่ง (vertical integration)

Mill and Morrison (2009) เสนอกลยุทธ์เพื่อการทำให้ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวเกิดขึ้นน้อยที่สุด ประกอบด้วย

- (1) การลดการนำเข้าอาหาร และ สินค้าและวัตถุดิบ ประกอบกับส่งเสริมให้มีการใช้สินค้าและวัตถุดิบในท้องถิ่นทดแทนการนำเข้า (import substitution)
- (2) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานโดยอาศัยวิธีการก่อสร้างตามวิธีของแต่ละท้องถิ่นที่มีการใช้อุปกรณ์ และ เครื่องมือ ภายในประเทศ
- (3) เจรจาให้ธุรกิจข้ามชาติมีการเลือกใช้บริการนำเที่ยวหรือตัวแทนการท่องเที่ยวในประเทศมากขึ้น
- (4) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์พื้นเมือง

Lacher and Nepal (2010) ระบุว่า การขาดแคลนเงินทุนของผู้ประกอบการในประเทศ การขาดแคลนแรงงาน และการขาดแคลนความเชื่อมโยงระหว่างอุตสาหกรรมในประเทศ เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว งานวิจัยนี้เสนอให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีจุดหมายเป็นโบราณสถาน เนื่องจากการท่องเที่ยวที่มีส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวต่ำได้ นอกจากนี้ Lacher and Nepal (2010) ได้นำแนวคิดกลยุทธ์ระดับท้องถิ่น (local-level strategies) มาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการเชื่อมโยงเพื่อลดส่วนรั่วไหลของรายได้จากการท่องเที่ยว รวมถึงการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวจากการขายผลผลิตพื้นเมือง และการขายตัวเข้าชม

Lejarraga and Walkenhorst (2010) คำนวณระดับการเชื่อมโยงและส่วนรั่วไหลด้านการท่องเที่ยวจากข้อมูลของ 153 ประเทศ พบว่า ระดับการเชื่อมโยงระหว่างสาขาการผลิตไม่มีความสัมพันธ์

กับระดับของส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยว ด้วยเหตุผลสำคัญ คือ นักท่องเที่ยวกลุ่มคุณภาพ หรือนักท่องเที่ยวกลุ่ม hi-end ที่มีความต้องการใช้ผลผลิตที่ไม่สามารถหาได้จากการผลิตในประเทศ เช่น ซีสไวน์ และ เนื้อสัตว์ ผลการศึกษาได้พบความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันระหว่างส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวกับรายได้ต่อหัวของนักท่องเที่ยว และ ความสัมพันธ์ในทางตรงข้ามระหว่างส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวกับอุปสรรคในการนำเข้าผลผลิตจากต่างประเทศ ในด้านข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยว Lejarraga and Walkehorst (2010) ยังคงเห็นด้วยกับการมาตรการการส่งเสริมความเชื่อมโยงระหว่างสาขาการผลิตในประเทศให้มากที่สุดเป็นลำดับส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวให้ต่ำที่สุด (maximize the linkages and minimize the leakages) แต่อาจจะมีความขัดแย้งกับแนวทางของการส่งเสริมการค้าเสรี ด้วยเหตุนี้ มาตรการหรือนโยบายการลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวจึงมีความเฉพาะของแต่ละประเทศ โดยที่ การส่งเสริมการเชื่อมโยงระหว่างสาขาการผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศนั้นควรจะเน้นในสาขาการผลิตที่ประเทศมีประสิทธิภาพสูง และ มาตรการการส่งเสริมความเชื่อมโยงระหว่างสาขาการผลิตภายในประเทศจะทำให้สวัสดิการของสังคมสูงขึ้นได้เมื่อประเทศเป็นผู้ผลิตที่มีศักยภาพ หรือ competitive producer ทางด้านการท่องเที่ยว

ในส่วน Unluonen et al. (2011) ให้ความเห็นด้านนโยบายว่า การลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวมีความจำเป็นมากกว่าการส่งเสริมให้มีการเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวเนื่องจากส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวจะลดผลของตัวทวีการท่องเที่ยงให้ต่ำลง สำหรับ Mustafa (2011) เห็นด้วยกับ Mitchell and Page (2007) ที่ว่า การสร้างความเชื่อมโยงของภาคการท่องเที่ยวจะช่วยลดส่วนร่วไหล เช่น การส่งผักและผลไม้จากชาวไร่ชาวนาในประเทศเพื่อใช้ในธุรกิจโรงแรม ภัตตาคาร และร้านอาหาร ซึ่งจะต้องอาศัยนโยบายหรือมาตรการจากทางหน่วยงานของรัฐบาลเป็นหลัก สำหรับหน่วยธุรกิจ การเลือกใช้สินค้าชั้นกลางที่ผลิตในประเทศ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชนบท การส่งเสริมการใช้แรงงานในประเทศ การเลือกใช้สายการบินในประเทศ และ การให้เงินเดือนและค่าตอบแทนแก่บุคลากรในอัตราที่สมเหตุผล จะมีส่วนช่วยลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวได้

Anderson (2013) สนับสนุนให้มีการส่งเสริมการเพิ่มความสามารถให้กับผู้ประกอบการในประเทศเพื่อที่จะสร้างอุปทานของสินค้าและบริการที่มีคุณภาพตอบสนองต่อความต้องการของภาคการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวได้ ร่วมกับการส่งเสริมความเชื่อมโยงระหว่างสาขาการผลิตในประเทศเพื่อลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยว สำหรับ Tennekoon and Rajaratne (2016) เสนอให้มีการใช้มาตรการทดแทนการนำเข้า (import substitution) โดยการใช้ปัจจัยการผลิต และ สินค้าชั้นกลาง ที่มีแหล่งผลิตภายในประเทศ รวมถึงนโยบายที่สนับสนุนให้มีการใช้อาหารและเครื่องดื่มที่ผลิตขึ้นในประเทศเพื่อทดแทน

การนำเข้า ตัวอย่างของการใช้นโยบาย คือ การส่งเสริมอาหารรสชาติธุรกิจ เช่นเดียวกับ Meyer (2006) ที่เสนอให้ประเทศจาไมกาจัดโครงการ eat Jamican ในปี 2003 การใช้มาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ยังจะมีผลให้เกิดความเชื่อมโยงไปยังภาคสินค้าเกษตร สุดท้าย Tennekoon and Rajaratne (2016) พบว่า การส่งเสริมความเชื่อมโยงกันระหว่างภาคธุรกิจโรงแรมกับสหกรณ์การเกษตร กล่าวได้ว่า มาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็คือมาตรการส่งเสริมการใช้ปัจจัยการผลิตและสินค้าชั้นกลางที่มีแหล่งผลิตในประเทศเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนของภาคการท่องเที่ยวและมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

Chirenje et al. (2013) วัดระดับส่วนร่วมไหลทางการท่องเที่ยวในประเทศซิมบับเวและได้นำเสนอแนวทางในการลดระดับส่วนร่วมไหลทางการท่องเที่ยว คือ การเสริมสร้างความเชื่อมโยงระหว่างสาขาการผลิตให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน การสร้างความสามารถให้กับบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

Wiranatha and Suryawardani (2014) เสนอแนวทางในการลดส่วนร่วมไหลทางการท่องเที่ยวในบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ดังนี้ (1) เพื่อคุณภาพของผลผลิตในประเทศ (2) พัฒนาอุตสาหกรรม การเกษตร การประมง และ หัตถกรรม (3) สร้างความเข้มแข็งของชุมชน (4) เพิ่มบทบาทของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาส่วนร่วมไหลทางการท่องเที่ยว (5) รมรณค้ให้นักท่องเที่ยวลดการใช้ผลผลิตจากต่างประเทศ (6) ใช้มาตรการทางการค้าระหว่างประเทศเพื่อลดการนำเข้าและส่งเสริมการใช้ผลผลิตในประเทศ (7) กำหนดเงื่อนไขของการลงทุนจากต่างชาติในธุรกิจโรงแรม และ (8) อำนวยความสะดวกให้กับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในประเทศ

Alzboun et al. (2017) ประเมินส่วนร่วมไหลทางการท่องเที่ยวของอุตสาหกรรมโรงแรมในประเทศจอร์แดนในปี 2016 จากการเก็บข้อมูลปฐมภูมิจำนวน 163 โรงแรม พบว่า ส่วนร่วมไหลทางการท่องเที่ยวของอุตสาหกรรมโรงแรมในจอร์แดนเกิดขึ้นจากการนำเข้าอาหารและเครื่องดื่ม, เครื่องมือและอุปกรณ์ และ การส่งเงินกลับประเทศเจ้าของทุนและแรงงาน ในการศึกษายังให้ความสนใจกับความสัมพันธ์ระหว่างความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวกับส่วนร่วมไหลทางการท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวมีทิศทางที่แตกต่างกันไปตามเงื่อนไขต่างๆ คือ กรณีที่มีความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวกับส่วนร่วมไหลทางการท่องเที่ยว (Judge and Douglas; 1998, Klassen and McLaughlin; 1996, Alvarez et al.; 2001) กรณีที่มีความสัมพันธ์ทางลบระหว่างความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวกับส่วนร่วมไหลทางการท่องเที่ยว (Cordeiro and Sarkis; 1997)

และ กรณีที่ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวกับส่วนร่วมไร่วิสาหกิจด้านการท่องเที่ยว (Fotiadis et al.; 2013, Nicholls and Kang; 2012) ในงานวิจัยนี้ได้อ้างถึงข้อสรุปของ Fotiadisa et al. (2013) ที่ว่า ความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวจะส่งผลให้เกิดการลดลงของส่วนร่วมไร่วิสาหกิจด้านการท่องเที่ยวในระยะยาวเท่านั้นและจะไม่มีความสัมพันธ์ต่อกันในระยะสั้น นอกจากนี้ Alzboun et al. (2016) สรุปว่า ส่วนร่วมไร่วิสาหกิจด้านการท่องเที่ยวเป็นส่วนที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากจำเป็นทางการผลิตและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ไม่สามารถทดแทนได้ด้วยผลผลิตในประเทศ

นอกจากนี้ยังมีกรอบแนวคิดสำหรับการลดระดับส่วนร่วมไร่วิสาหกิจด้านการท่องเที่ยวในอีก 2 รูปแบบ คือ การประเมินห่วงโซ่คุณค่า (value chain assessment) และ การท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนคนยากจน หรือ pro-poor tourism ในงานของ Rylance and Spenceley (2017) ได้นำการประเมินห่วงโซ่คุณค่า มาประยุกต์ใช้เพื่อลดส่วนร่วมไร่วิสาหกิจด้านการท่องเที่ยวในประเทศบอสวานา เป็นการประยุกต์การประเมินห่วงโซ่คุณค่าเพื่อลดความยากจนในงานของธนาคารโลก สำหรับการท่องเที่ยวเพื่อการสนับสนุนคนยากจน ที่มีหลักการสำคัญ คือ ส่งเสริมห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวในประเทศให้เข้มแข็งซึ่งจะทำให้การขยายตัวของการท่องเที่ยวเป็นผลดีต่อคนยากจน หรือมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมมากขึ้น งานวิจัยที่นำเอาแนวทางนี้ไปใช้ เช่น Ashley et al. (2001), Braman and Amazonia (2001), McNab (2005), Ashley et al. (2005), Meyer (2008) และ Ashley and Haysom (2008) เป็นต้น

ผลจากการตรวจสอบงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การลดส่วนร่วมไร่วิสาหกิจด้านการท่องเที่ยวมีความจำเป็นมากกว่าการส่งเสริมให้มีการเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว (Unluonen et al., 2011) เนื่องจากส่วนร่วมไร่วิสาหกิจด้านการท่องเที่ยวจะลดผลของตัวทวีคูณการท่องเที่ยวให้ต่ำลง (Kim and Jamal, 2007 และ Unluonen et al., 2011) จากการรวบรวมงานวิจัยที่กล่าวถึงมาตรการเพื่อลดส่วนร่วมไร่วิสาหกิจด้านการท่องเที่ยว ในส่วนของข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อลดส่วนร่วมไร่วิสาหกิจด้านการท่องเที่ยว สรุปได้ดังนี้

- ระบบเศรษฐกิจที่มีความหลากหลายของสาขาการผลิตจะมีค่าตัวทวีคูณทางการท่องเที่ยวสูง สำหรับเศรษฐกิจกำลังพัฒนาและประเทศหมู่เกาะขนาดเล็กจะมีค่าตัวทวีคูณทางการท่องเที่ยวที่ต่ำสาเหตุจากส่วนร่วมไร่วิสาหกิจด้านการท่องเที่ยวที่สูง (Bull, 1991)

- การสร้างความเชื่อมโยงของภาคการท่องเที่ยวจะช่วยลดส่วนร่วมไร่วิสาหกิจ เช่น การส่งผักและผลไม้จากชาวไร่ชาวนาในประเทศเพื่อใช้ในธุรกิจโรงแรม ภัตตาคาร และ ร้านอาหาร ซึ่งจะต้องอาศัย

นโยบายหรือมาตรการจากทางหน่วยงานของรัฐบาลเป็นหลัก (Mustafa, 2011 และ Mitchell and Page, 2007)

- การเสริมสร้างความเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยวเกี่ยวกับสาขาอาหารและเครื่องดื่มจะเป็นมาตรการที่สามารถลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวได้มากที่สุด (Belisle, 1983) เช่น นโยบายที่สนับสนุนให้มีการใช้อาหารและเครื่องดื่มที่ผลิตขึ้นในประเทศเพื่อทดแทนการนำเข้า ตัวอย่างของการใช้นโยบาย คือ การส่งเสริมอาหารรสชาติตุรกี รวมถึงการลดการนำเข้าอาหาร และ สินค้าและวัตถุดิบ ประกอบกับส่งเสริมให้มีการใช้สินค้าและวัตถุดิบในท้องถิ่นทดแทนการนำเข้า (import substitution) (Tennekoon and Rajaratne, 2016)

- การเลือกใช้สินค้าชั้นกลางที่ผลิตในประเทศ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชนบท การส่งเสริมการใช้แรงงานในประเทศ การเลือกใช้สายการบินในประเทศ และ การให้เงินเดือนและค่าตอบแทนแก่บุคลากรในอัตราที่สมเหตุผล จะมีส่วนช่วยลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวได้ (Mustafa, 2011 และ Mitchell and Page, 2007)

- สาขาการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นสาขาการผลิตที่มีความเชื่อมโยงไปด้านหลังสูง (Poon; 1993, Goodwin and Bah; 2003 และ Mitchell and Page; 2005) สาขาการผลิตจะมีความต้องการในสินค้าชั้นกลาง หุ่น และ แรงงาน สูง ด้วยเหตุนี้การสร้างความเชื่อมโยงกับสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้นไม่ว่าจะเป็นความเชื่อมโยงไปด้านหลังกับธุรกิจในประเทศและธุรกิจชุมชน จะเป็นแนวทางในการลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น การส่งเสริมให้ธุรกิจโรงแรมและที่พักจ้างงานแรงงานในประเทศ ใช้ศิลปะและหัตถกรรมพื้นเมืองในการตกแต่งโรงแรม การส่งเสริมธุรกิจบริการการท่องเที่ยวของคนในชุมชน และ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์พื้นเมือง เป็นการส่งเสริมความเชื่อมโยงกับธุรกิจในประเทศในลักษณะของการรวมตัวในแนวดิ่ง (vertical integration) (Mitchell and Ashley, 2007)

- การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวมากขึ้น (Lundgren; 1975, Belisle; 1984, Culpan; 1987, Bowen et al.; 1991 และ Meyer; 2006) ข้อดีของส่งเสริมภาคการท่องเที่ยวมีความเชื่อมโยงกับธุรกิจภายในประเทศมากขึ้นยังจะทำให้เศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศมีศักยภาพในการขยายตัวได้เป็นอย่างดี

- การใช้กลยุทธ์ทางการเงินและกลยุทธ์ทางการตลาดสามารถลดส่วนร่ำไหลทางการท่องเที่ยวได้ เช่น การสนับสนุนให้กลุ่มประเทศอินโดจีนใช้หาเงินทุนเพื่อการก่อสร้างจากตลาดการเงินในกลุ่มอินโดจีนเพื่อลดระดับการร่ำไหล (Gu, 2000) ในส่วนของกลยุทธ์ทางการตลาดจะเป็นการเลือกกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมาย เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่มาจากประเทศต่างๆ รวมถึงนักท่องเที่ยวในประเทศจะมีความต้องการต่อสินค้าและบริการที่แตกต่างกันไป (Smith and Jenner, 1992)

- การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีจุดหมายเป็นโบราณสถานจะลดส่วนร่ำไหลทางการท่องเที่ยวได้

- การส่งเสริมการเพิ่มความสามารถให้กับผู้ประกอบการในประเทศเพื่อที่จะสร้างอุปทานของสินค้าและบริการที่มีคุณภาพตอบสนองต่อความต้องการของภาคการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวได้ (Anderson, 2013)

- การส่งเสริมความเชื่อมโยงกันระหว่างภาคธุรกิจโรงแรมกับสหกรณ์การเกษตร กล่าวได้ว่า มาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็คือมาตรการส่งเสริมการใช้ปัจจัยการผลิตและสินค้าชั้นกลางที่มีแหล่งผลิตในประเทศเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนของภาคการท่องเที่ยวและมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Tennekoon and Rajaratne, 2016)

- การสร้างห่วงโซ่คุณค่าของสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างการเชื่อมโยงกันระหว่างสาขาการผลิตในประเทศ

- การดำเนินมาตรการการท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนคนยากจนเป็นมาตรการที่จะสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อลดความยากจน

จากการนำเสนอเกี่ยวกับมาตรการที่ใช้สำหรับการลดส่วนร่ำไหลทางการท่องเที่ยวจะสามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับการทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของแผนงานนี้ โดยผลจากการประเมินส่วนร่ำไหลทางการท่องเที่ยวในทั้งในระดับจุลภาค และ ระดับมหภาค จะนำมาใช้เป็นแนวทางสำหรับการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้ แบ่งเป็นมาตรการใน 2 ลักษณะ คือ มาตรการเพื่อลดระดับส่วนร่ำไหลทางการท่องเที่ยว และ มาตรการเพื่อลดระดับส่วนร่ำไหลทางการท่องเที่ยวที่จะนำมาซึ่งความสมดุลของการกระจายรายได้

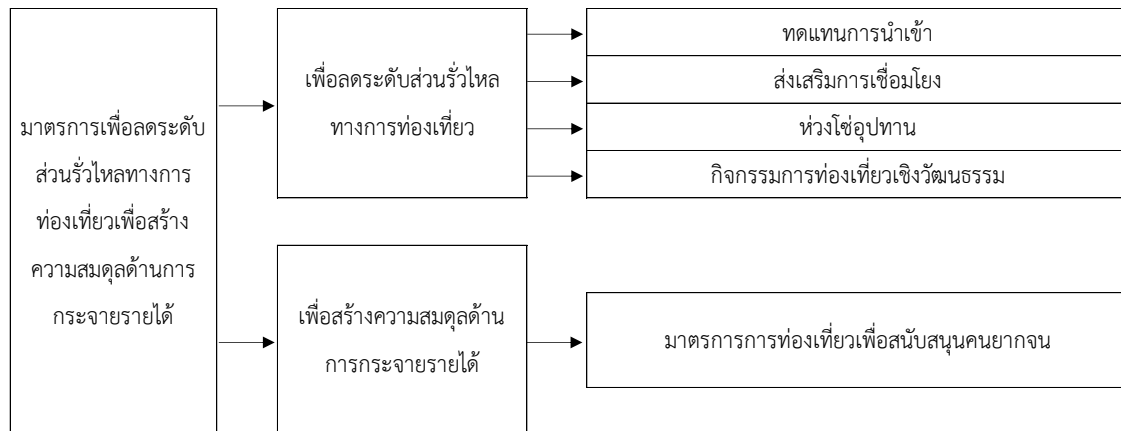
ในส่วนของการมาตรการเพื่อลดระดับส่วนร่ำไหลทางการท่องเที่ยว งานวิจัยในอดีตพบว่า มีทางเลือกอยู่ 4 แนวทาง คือ การใช้มาตรการเพื่อส่งเสริมการใช้ผลผลิตชั้นกลางในประเทศเพื่อทดแทนการนำเข้า การส่งเสริมการเชื่อมโยงไปด้านหลังในลักษณะของการรวมตัวไปด้านหลังในแนวดิ่ง (backward vertical integration) การกำหนดห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) และ การส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในส่วนของการรวมตัวไปด้านหลังในแนวดิ่ง และการกำหนดห่วงโซ่อุปทาน จะต้องพิจารณาจากผลการคำนวณส่วนร่ำไหลรายสาขาการผลิตในระดับจุลภาคและผลการคำนวณปฏิสัมพันธ์ระหว่างสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวกับผลผลิตชั้นกลาง จากการเชื่อมโยงไปด้านหน้า การเชื่อมโยงไปด้านหลัง ส่วนร่ำไหลไปด้านหน้า และ ส่วนร่ำไหลไปด้านหลัง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการลดส่วนร่ำไหลทางการท่องเที่ยว แบ่งได้เป็น 3 กรณี คือ (1) กรณีที่สาขาการผลิตที่มีส่วนร่ำไหลสูงและมีการเชื่อมโยงไปด้านหลังสูง (2) กรณีที่สาขาการผลิตที่มีส่วนร่ำไหลสูงและมีการเชื่อมโยงไปด้านหลังต่ำ และ (3) กรณีที่สาขาการผลิตที่มีส่วนร่ำไหลสูงและไม่สามารถใช้ผลผลิตในประเทศทดแทนได้

แต่ละกรณีจะมีแนวทางสำหรับการดำเนินมาตรการที่แตกต่างกันไป เช่น กรณีที่สาขาการผลิตที่มีส่วนร่ำไหลสูงและมีการเชื่อมโยงไปด้านหลังสูงจะเป็นสาขาการผลิตที่สามารถส่งเสริมให้มีการใช้ผลผลิตจากภายในประเทศมากขึ้นได้ง่ายที่สุด เนื่องจากเป็นสาขาการผลิตที่มีการเชื่อมโยงไปด้านหลังสูงตามการผลิตอยู่แล้ว การใช้มาตรการเพื่อทดแทนการนำเข้าจึงเป็นแนวทางที่สามารถนำมาใช้ได้สำหรับสาขาการผลิตในกลุ่มนี้ หรือ กรณีที่สาขาการผลิตที่มีส่วนร่ำไหลสูงและมีการเชื่อมโยงไปด้านหลังต่ำจะเป็นสาขาการผลิตที่จำเป็นต้องมีการผลักดันให้เกิดการเชื่อมโยงให้เกิดขึ้น

นอกจากนี้ การสร้างทางเลือกใหม่ของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่อิงกับสาขาการผลิตที่มีการใช้ผลผลิตในประเทศเป็นสำคัญ เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์พื้นเมือง และ การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีจุดหมายเป็นโบราณสถาน ที่มีส่วนร่ำไหลทางการท่องเที่ยวต่ำก็เป็นแนวทางที่จะลดส่วนร่ำไหลทางการท่องเที่ยวได้ กรณีนี้จำเป็นต้องมีการใช้การประเมินห่วงโซ่คุณค่าเพื่อระบุว่าการท่องเที่ยวในรูปแบบใดที่มีส่วนร่ำไหลทางการท่องเที่ยวต่ำ

มาตรการเพื่อลดระดับส่วนร่ำไหลทางการท่องเที่ยวที่จะนำมาซึ่งความสมดุลของการกระจายรายได้นั้นสามารถดำเนินมาตรการการท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนคนยากจน (pro-poor tourism) เป็นมาตรการที่จะสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อลดความยากจน เช่น การให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวที่เน้นวิถีชุมชน หรือ การท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่นและชนบท เป็นต้น

จากการทบทวนเอกสารและวรรณกรรมสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดของการดำเนินนโยบายในการลดระดับส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวและส่งเสริมความสมดุลของการกระจายรายได้ดังภาพที่ 2.2 แบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ แนวทางเชิงนโยบายเพื่อลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วย มาตรการส่งเสริมการตลาดนำเข้า มาตรการส่งเสริมการเชื่อมโยงกับผู้ผลิตผลผลิตชั้นกลางในประเทศ มาตรการเสริมสร้างความเข้มแข็งของห่วงโซ่อุปทานของธุรกิจด้านการท่องเที่ยว และ มาตรการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในส่วนของการส่งเสริมความสมดุลด้านการกระจายรายได้จะเป็น มาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนคนยากจนเป็นแนวทางหลัก โดยกรอบแนวคิดนี้จะนำไปใช้เพื่อเป็นข้อเสนอแนะด้านนโยบายต่อไป

ภาพที่ 2.2: แนวทางเชิงนโยบายเพื่อลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยว
และสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้

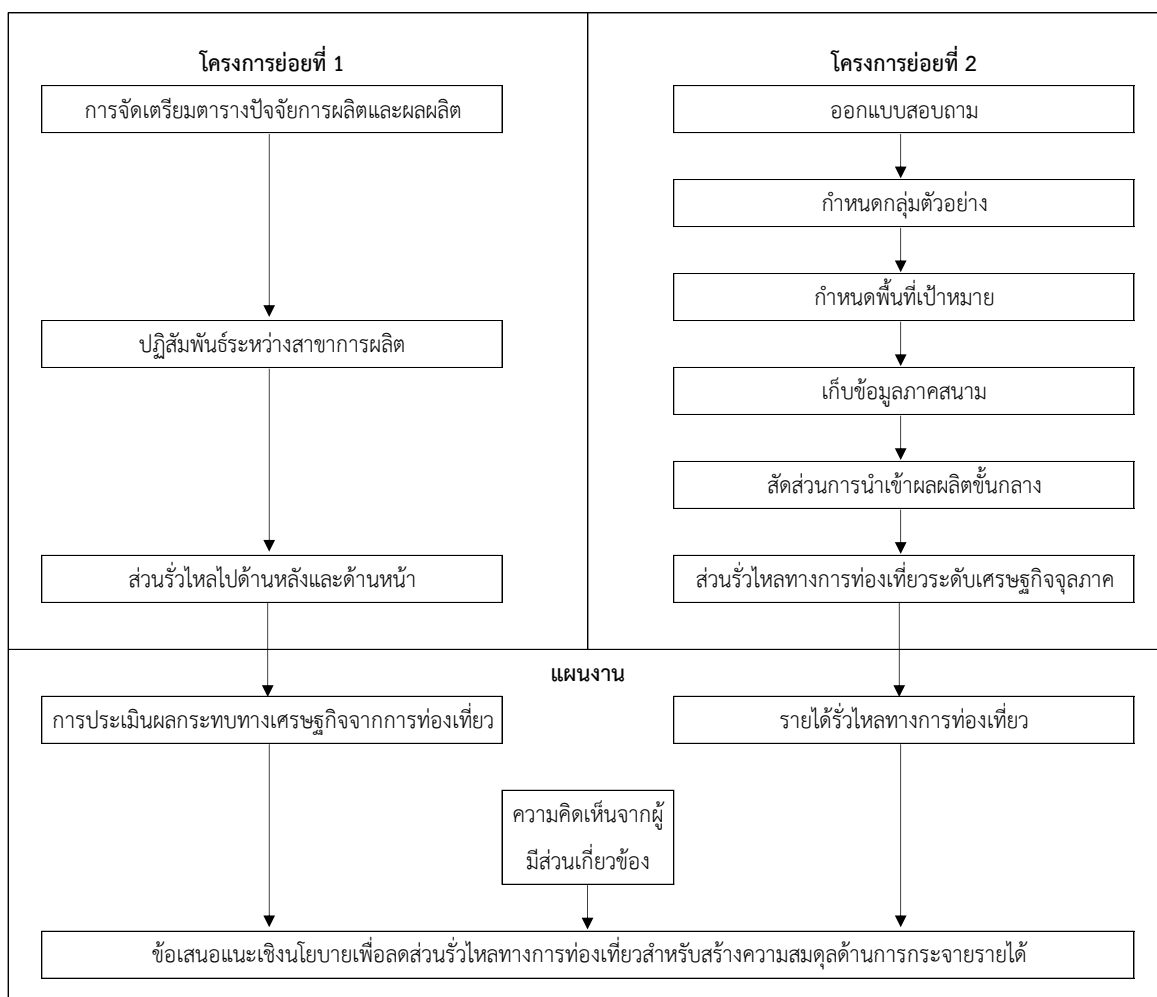
บทที่ 3

การดำเนินการวิจัย

เพื่อให้แผนงานบรรลุเป้าหมายเพื่อการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการท่องเที่ยวเพื่อลด ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว และ สร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้ แผนงานจะเป็นการดำเนินงาน วิจัยออกเป็น 2 ส่วน คือ การประเมินส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจมหภาค (โครงการย่อย 1) และ การประเมินส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว (โครงการย่อย 2) ในส่วนของการประเมินส่วนรั่วไหล ระดับเศรษฐกิจมหภาคจะอาศัยตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของประเทศ และ ตารางปัจจัยการผลิต และผลผลิตด้านการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการคำนวณส่วนรั่วไหล ที่วัดได้เป็นส่วนรั่วไหลไปด้านหน้า (forward leakage) และ ส่วนรั่วไหลไปด้านหลัง (backward leakage) สำหรับการประเมินส่วนรั่วไหล ทางการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจจุลภาค เป็นการประเมินระดับพื้นที่ และ ระดับสาขาการผลิต จะอาศัย ข้อมูลปฐมภูมิที่รวบรวมจากผู้ประกอบการใน 3 ธุรกิจ คือ ธุรกิจการบริการที่พัก ธุรกิจการบริการอาหาร และเครื่องดื่ม และ ธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ที่ดำเนินธุรกิจในแหล่งท่องเที่ยวใน เขตพัฒนาการท่องเที่ยว 8 เขตพัฒนาการท่องเที่ยว โดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับสัดส่วนการนำเข้าผลผลิต ขึ้นกลางที่อ้างอิงจากโครงสร้างการผลิตในตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิต มีการกำหนดจำนวนตัวอย่างที่จะใช้เป็นตัวแทนของประชากรตามหลักการทางสถิติ และ อาศัยทฤษฎีการสุ่มตัวอย่างเพื่อกำหนดพื้นที่ เป้าหมายและการแจกแจงจำนวนตัวอย่างในแต่ละพื้นที่และแต่ละสาขาการผลิต เมื่อรวบรวมข้อมูลปฐม ภูมิเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะทำการประมวลผลเพื่อคำนวณส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจจุลภาค และรายได้จากการท่องเที่ยวสุทธิจากการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจจุลภาคด้วยเครื่องมือทางสถิติและการ ทดสอบทางสถิติ

เมื่อคำนวณส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวสุทธิทั้งระดับมหภาคและ จุลภาคเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็จะนำเอาผลที่ได้มาใช้ในการประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการ ท่องเที่ยวโดยใช้ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของประเทศ และ ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตด้าน การท่องเที่ยวของแต่ละเขตพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจในระดับเศรษฐกิจ มหภาคและระดับเศรษฐกิจจุลภาค เพื่อทำการสังเคราะห์ผลของส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวที่มีต่อ

เศรษฐกิจเพื่อใช้เป็นแนวทางในการนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว การพัฒนาของภาคการท่องเที่ยว และ สร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้ ตามวัตถุประสงค์ของ แผนงาน วิธีการดำเนินการวิจัยทั้งหมดและขั้นตอนของแผนงานสรุปไว้ในภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1: วิธีการดำเนินการวิจัยและขั้นตอนการดำเนินการวิจัยของแผนงาน

ภาพที่ 3.1 ปัจจัยเข้า (input) ของแผนงานได้มาจากผลการศึกษาจากโครงการย่อยทั้งสองเพื่อนำมาในกระบวนการ (process) วิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษาร่วมกัน รวมถึงการรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สุดท้ายจะได้ผลลัพธ์ (output) ของแผนงาน คือ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวสำหรับสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาจะเป็นการนำผลการวิจัยจากโครงการย่อยที่ 1 และ โครงการย่อยที่ 2 มาใช้ในการตอบวัตถุประสงค์ของแผนงาน คือ การเพื่อประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวสำหรับสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้ และ เพื่อนำเสนอแนวทางในการลดรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวทั้งในระดับเศรษฐกิจมหภาคและระดับเศรษฐกิจจุลภาค ในหัวข้อนี้จะประกอบด้วย ประกอบด้วย

- 4.1 ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจมหภาคและเศรษฐกิจจุลภาค
- 4.2 การประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวและการประเมินผลทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว
- 4.3 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจมหภาคและเศรษฐกิจจุลภาค

ในส่วนนี้เป็นการสรุปผลการคำนวณส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวในระดับเศรษฐกิจมหภาคและระดับเศรษฐกิจจุลภาค แสดงได้ดังตารางที่ 4.1.1 ผลการคำนวณส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวในระดับจุลภาคจากเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากผู้ประกอบการ 3 ธุรกิจ คือ ธุรกิจการบริการที่พัก ธุรกิจการบริการอาหารและเครื่องดื่ม และ ธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้อง ใน 8 เขตพัฒนาการท่องเที่ยวจำนวน 1,284 ราย พบว่า ในภาพรวมของภาคการท่องเที่ยวมีส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวร้อยละ 28.37 โดยธุรกิจทั้ง 3 สาขา มีส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ธุรกิจการบริการอาหารและเครื่องดื่มมีส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวสูงที่สุด (ร้อยละ 35.88) รองลงมา คือ ธุรกิจสินค้าและ

บริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (ร้อยละ 27.57) และ ธุรกิจการบริการที่พัก (ร้อยละ 20.34) ในส่วนของผลของส่วนร่วไหลในระดับเศรษฐกิจมหภาคที่แบ่งออกเป็นส่วนร่วไหลไปด้านหลังและส่วนร่วไหลไปด้านหน้า จากการใช้ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตปี 2555 จำนวน 180 สาขาการผลิต และ ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตด้านการท่องเที่ยวปี 2555 จำนวน 89 สาขาการผลิต เห็นได้ว่า ค่าตัวทวิส่วนร่วไหลมีไปด้านหลังและส่วนร่วไหลไปด้านหน้าในสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีค่าต่ำมาก แสดงว่า สาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีส่วนร่วไหลที่ต่ำ

ตารางที่ 4.1.2 แสดงให้เห็นถึงส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวในระดับเศรษฐกิจจุลภาคจำแนกตามธุรกิจและเขตพัฒนาการท่องเที่ยว จะเห็นถึงความแตกต่างกันของส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวปรากฏดังตารางนี้ โดยที่ ส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวจากธุรกิจที่ต่างกัน และ ในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต่างกัน มีผลให้เกิดความแตกต่างของส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (รายละเอียดปรากฏในรายงานโครงการย่อย 2) จะพบว่า เขตพัฒนาการท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลตะวันตก และ เขตพัฒนาการท่องเที่ยวมรดกโลกด้านวัฒนธรรม เป็นเขตพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวต่ำที่สุด ในขณะที่ ส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวล้านนามีค่าสูงที่สุด

ผลจากการคำนวณส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวทั้งในระดับเศรษฐกิจมหภาคและเศรษฐกิจจุลภาค กล่าวได้ว่า ในภาพรวมของส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีค่าที่ไม่สูงมากนักจะมีความแตกต่างกันไปตามธุรกิจ สาขาการผลิต และ เขตพัฒนาการท่องเที่ยว

ตารางที่ 4.1.1

ส่วนร้อยละของการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจภูมิภาคและเศรษฐกิจมหภาค

ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของประเทศ

ระดับภูมิภาค		ระดับมหภาค		
ธุรกิจ	ส่วนร้อยละ (ร้อยละ)	สาขาการผลิต	ส่วนร้อยละ	
			ไปด้านหลัง	ไปด้านหน้า
การบริการที่พัก	20.34	โรงแรมและที่พักอื่น ๆ	0.19	0.03
การบริการอาหารและ เครื่องดื่ม	35.88	ภัตตาคารและร้านอาหาร	0.20	0.03
		ขายเครื่องดื่ม		
สินค้าและบริการที่ เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	27.57	การค้าปลีก	0.05	0.12
		บริการทางการแพทย์และ	0.20	0.00
		บริการทางอนามัยอื่น ๆ		
		ห้องสมุดและพิพิธภัณฑ์	0.12	0.01
		บริการบันเทิงและบริการ สันทนาการ	0.09	0.01
ภาพรวม	28.37	ภาพรวม	0.19	0.03

ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตด้านการท่องเที่ยว

ระดับภูมิภาค		ระดับมหภาค		
ธุรกิจ	ส่วนร้อยละ (ร้อยละ)	สาขาการผลิต	ส่วนร้อยละ	
			ไปด้านหลัง	ไปด้านหน้า
การบริการที่พัก	20.34	โรงแรมและรีสอร์ท	0.17	0.03
		เกสต์เฮาส์	0.21	0.00
		ที่พักสัมผัสนวัฒนธรรมชนบท	0.17	0.00
การบริการอาหารและ เครื่องดื่ม	35.88	ภัตตาคารและร้านอาหาร	0.19	0.06
สินค้าและบริการที่ เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	27.57	การขายสินค้าเพื่อการ ท่องเที่ยว	0.06	0.18
ภาพรวม	28.37	ภาพรวม	0.19	0.03

ที่มา: รวบรวมจากโครงการย่อยที่ 1 และ โครงการย่อยที่ 2

ตารางที่ 4.1.2

ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจจุลภาคจำแนกตามธุรกิจและเขตพัฒนาการท่องเที่ยว

หน่วย: ร้อยละ

เขตพัฒนาการท่องเที่ยว	การบริการที่พัก	การบริการอาหาร และเครื่องดื่ม	สินค้าและบริการที่ เกี่ยวข้องกับการ ท่องเที่ยว	รวม*
รวม	20.34	35.88	27.57	28.37
อารยธรรมล้านนา	23.32	38.09	30.68	31.04
ชายฝั่งทะเลตะวันตก	20.89	15.97	6.65	16.19
ชายฝั่งทะเลตะวันออก	19.67	30.71	20.81	24.65
อันดามัน	20.53	34.55	21.74	26.82
อารยธรรมอีสานใต้	16.50	32.44	4.92	21.31
กลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา	18.12	29.05	28.10	24.65
วิถีชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง	21.90	26.13	5.52	20.77
มรดกโลกด้านวัฒนธรรม	11.39	17.01	10.65	13.69

* ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักด้วยสัดส่วนของรายได้จากการท่องเที่ยวของ 3 ธุรกิจ

ที่มา: โครงการย่อยที่ 2

4.2 การประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวและการประเมินผลทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว

ในส่วนนี้จะเป็นการประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว และ ผลทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.2.1 การประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว

รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว คือ รายได้จากการท่องเที่ยวที่สูญเสียเนื่องจากการดำเนินธุรกิจ คำนวณได้จากผลคูณระหว่างรายได้การท่องเที่ยว (หรือ รายจ่ายการบริโภคด้านการท่องเที่ยว ของนักท่องเที่ยว) กับส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว ดังนี้

$$RL = TC \times L$$

โดยที่ RL คือ รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว TC คือ รายได้การท่องเที่ยว (หรือ อุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยว) และ L คือ ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว

จากนั้นก็จะทำการคำนวณรายได้สุทธิจากการท่องเที่ยว (NTC) ที่เรียกอีกอย่างว่า อุปสงค์สุทธิจากภาคการท่องเที่ยว ซึ่งก็คือ รายได้การท่องเที่ยวหักด้วยรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว ดังนี้

$$NTC = TC - RL$$

ในส่วนของอุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยว ก็คือ รายจ่ายของนักท่องเที่ยวในธุรกิจต่างๆ ที่แสดงไว้ในตาราง tourism satellite account (TSA) ของไทยที่จัดทำโดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา โดยมีการแบ่งอุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยวออกเป็น 2 ส่วน คือ อุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยวต่อผลผลิตเพื่อการบริโภคด้านการท่องเที่ยว และ อุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยวต่อผลผลิตเพื่อการบริโภคนอกภาคการท่องเที่ยว ในส่วนของอุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยวต่อผลผลิตเพื่อการบริโภคด้านการท่องเที่ยวประกอบด้วยธุรกิจ 12 สาขา คือ การบริการที่พัก การบริการอาหารและเครื่องดื่ม การบริการขนส่งผู้โดยสารทางราง การบริการขนส่งผู้โดยสารทางถนน การบริการขนส่งผู้โดยสารทางน้ำ การบริการขนส่งผู้โดยสารทางอากาศ การบริการให้เช่ายานพาหนะ การบริการตัวแทนการท่องเที่ยว การบริการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม การบริการด้านกีฬาและนันทนาการ สินค้าที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อการท่องเที่ยว และ บริการที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อการท่องเที่ยว

ในการคำนวณรายได้รั่วไหลการท่องเที่ยวในภาพรวมจะใช้ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวที่คำนวณได้จากโครงการย่อยที่ 2 ที่พบว่า ธุรกิจการบริการที่พักมีส่วนรั่วไหลร้อยละ 20.34 ธุรกิจการบริการอาหารและเครื่องดื่มมีส่วนรั่วไหลร้อยละ 35.88 และ ธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีส่วนรั่วไหลร้อยละ 27.57 สำหรับการบริการอื่นๆ จะใช้ส่วนรั่วไหลในภาพรวมเป็นตัวแทน ซึ่งส่วนรั่วไหลในภาพรวมมีค่าเท่ากับร้อยละ 28.37 จากนั้น ก็จะคำนวณรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว และ อุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยวสุทธิ (หรือ รายได้สุทธิจากการท่องเที่ยว) ผลการคำนวณรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว และ อุปสงค์สุทธิจากภาคการท่องเที่ยวในภาพรวม อุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยวจาก TSA ของประเทศไทยปี 2558 และปี 2559 แสดงได้ดังตารางที่ 4.2.1

ตารางที่ 4.2.1

รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวและรายได้สุทธิจากการท่องเที่ยว

	ล้านบาท			
2558	การบริโภค (รายได้) จากการท่องเที่ยว	ส่วนรั่วไหล การท่องเที่ยว	รายได้รั่วไหล การท่องเที่ยว	รายได้สุทธิจากการ ท่องเที่ยว
ผลผลิตเพื่อการบริโภคด้านการท่องเที่ยว	1,478,303.53		404,511.56	1,073,791.97
1. การบริการที่พัก	539,356.08	20.34	109,716.04	429,640.04
2. การบริการอาหารและเครื่องดื่ม	393,841.87	35.88	141,311.99	252,529.88
3. การบริการขนส่งผู้โดยสารทางราง	10,267.83	28.37	2,913.49	7,354.34
4. การบริการขนส่งผู้โดยสารทางถนน	101,738.02	28.37	28,868.09	72,869.93
5. การบริการขนส่งผู้โดยสารทางน้ำ	10,359.86	28.37	2,939.60	7,420.26
6. การบริการขนส่งผู้โดยสารทางอากาศ	108,741.08	28.37	30,855.21	77,885.87
7. การบริการให้เข้ายานพาหนะ	18,493.84	28.37	5,247.61	13,246.23
8. การบริการตัวแทนการท่องเที่ยว	63,310.43	28.37	17,964.29	45,346.14
9. การบริการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม	5,458.96	28.37	1,548.98	3,909.98
10. การบริการด้านกีฬาและนันทนาการ	78,110.65	28.37	22,163.84	55,946.81
11. สินค้าที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อการท่องเที่ยว	88,691.36	27.57	24,456.09	64,235.27
12. บริการที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อการท่องเที่ยว	59,933.56	27.57	16,526.31	43,407.25
ผลผลิตเพื่อการบริโภคนอกภาคการท่องเที่ยว	470,138.92	28.37	133,401.60	336,737.32
รวม	1,948,442.45	28.37	552,869.23	1,395,573.22

2559	การบริโภค (รายได้) จากการท่องเที่ยว	ส่วนรั่วไหล การท่องเที่ยว	รายได้รั่วไหล การท่องเที่ยว	รายได้สุทธิจากการ ท่องเที่ยว
ผลผลิตเพื่อการบริโภคด้านการท่องเที่ยว	2,025,013.08		558,285.24	1,466,727.84
1. การบริการที่พัก	660,588.41	20.34	134,377.18	526,211.23
2. การบริการอาหารและเครื่องดื่ม	515,053.73	35.88	184,803.28	330,250.45
3. การบริการขนส่งผู้โดยสารทางราง	28,022.80	28.37	7,951.45	20,071.35
4. การบริการขนส่งผู้โดยสารทางถนน	102,932.89	28.37	29,207.14	73,725.75
5. การบริการขนส่งผู้โดยสารทางน้ำ	23,436.62	28.37	6,650.13	16,786.49
6. การบริการขนส่งผู้โดยสารทางอากาศ	130,378.21	28.37	36,994.73	93,383.48
7. การบริการให้เข้ายานพาหนะ	18,160.08	28.37	5,152.91	13,007.17
8. การบริการตัวแทนการท่องเที่ยว	68,922.88	28.37	19,556.82	49,366.06
9. การบริการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม	29,098.02	28.37	8,256.54	20,841.48
10. การบริการด้านกีฬาและนันทนาการ	210,628.35	28.37	59,765.65	150,862.70
11. สินค้าที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อการท่องเที่ยว	145,746.63	27.57	40,188.72	105,557.91
12. บริการที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อการท่องเที่ยว	92,044.46	27.57	25,380.69	66,663.77
ผลผลิตเพื่อการบริโภคนอกภาคการท่องเที่ยว	551,144.95	28.37	156,387.01	394,757.94
รวม	2,576,158.03	28.37	714,672.24	1,861,485.79

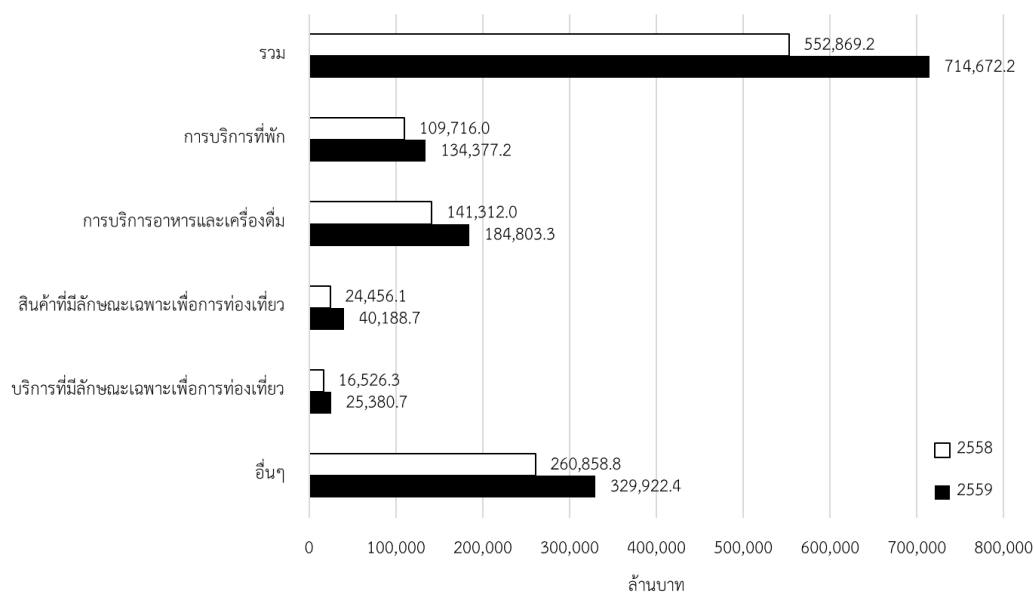
ที่มา: จากการคำนวณของผู้วิจัย

ในปี 2558 ธุรกิจการบริการที่พักมีอุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยว 539,356.08 ล้านบาท มีส่วนร่วไหล เท่ากับ ร้อยละ 20.34 เป็นการนำเข้าผลผลิตชั้นกลางจากต่างประเทศ จึงทำให้มีรายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยวในธุรกิจการบริการที่พัก คิดเป็น 109,716.04 ล้านบาท เมื่อนำมาหักออกจากอุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยวจะได้เป็นอุปสงค์สุทธิจากภาคการท่องเที่ยว คิดเป็นรายได้สุทธิจากการท่องเที่ยว 429,640.04 ล้านบาท ในส่วนของธุรกิจการบริการอาหารและเครื่องดื่มในปี 2558 มีอุปสงค์จากการท่องเที่ยว 393,841.87 ล้านบาท มีส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวของธุรกิจการบริการอาหารและเครื่องดื่ม 35.88 จึงมีรายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยว 141,311.99 ล้านบาท และมีรายได้สุทธิจากการท่องเที่ยว 252,529.88 ล้านบาท สำหรับธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจะประกอบด้วยบริการจากการท่องเที่ยวในสินค้าที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อการท่องเที่ยว และ การบริการที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อการท่องเที่ยว เท่ากับ 88,691.36 ล้านบาท และ 59,933.56 ล้านบาท ตามลำดับ สำหรับธุรกิจนี้มีส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวร้อยละ 27.57 จึงมีรายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยวของธุรกิจสินค้าที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อการท่องเที่ยว และ บริการที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อการท่องเที่ยว เท่ากับ 24,456.09 ล้านบาท และ 16,562.31 ล้านบาท ส่งผลให้ธุรกิจทั้งสองมีอุปสงค์สุทธิจากภาคการท่องเที่ยว หรือรายได้สุทธิจากการท่องเที่ยว เท่ากับ 64,235.27 ล้านบาท และ 43,407.25 ล้านบาท สำหรับธุรกิจอื่นๆ ก็สามารถคำนวณรายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยวและอุปสงค์สุทธิจากภาคการท่องเที่ยวดังตารางที่ 4.6.1 ผลจากการคำนวณ สรุปได้ว่า อุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยว (หรือ รายได้จากการท่องเที่ยว) ในปี 2558 มีมูลค่าเท่ากับ 1,948,442.45 ล้านบาท มีรายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยว 552,869.23 ล้านบาท และมีรายได้สุทธิจากการท่องเที่ยวเท่ากับ 1,395,573.22 ล้านบาท สำหรับอุปสงค์ในส่วนของผลผลิตเพื่อการบริโภคด้านการท่องเที่ยวรวมมีค่าเท่ากับ 1,478,303.53 ล้านบาท มีรายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยว 404,511.56 ล้านบาท มีรายได้สุทธิทางการท่องเที่ยว เท่ากับ 1,073,791.97 ล้านบาท และ อุปสงค์ในส่วนของผลผลิตเพื่อการบริโภคนอกภาคการท่องเที่ยวจากภาคการท่องเที่ยวมีรายได้ร่วไหล เท่ากับ 133,401.60 ล้านบาท และมีอุปสงค์สุทธิจากภาคการท่องเที่ยว 336,737.32 ล้านบาท

ในปี 2559 จากตารางที่ 4.2.1 พบว่า ธุรกิจการบริการที่พักมีรายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยว และ อุปสงค์สุทธิหรือรายได้สุทธิจากการท่องเที่ยว เท่ากับ 134,377.18 ล้านบาท และ 526,211.23 ล้านบาท ตามลำดับ สำหรับธุรกิจการบริการอาหารและเครื่องดื่มมีรายได้ร่วไหลเท่ากับ 184,803.28 ล้านบาท และมีอุปสงค์สุทธิจากการท่องเที่ยว เท่ากับ 330,250.45 ล้านบาท ในส่วนของธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จะมีรายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยว 40,188.72 ล้านบาท และ 25,380.69 ล้านบาท ตามลำดับ ทำให้ธุรกิจสินค้าที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และ ธุรกิจบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีรายได้สุทธิจากการท่องเที่ยว เท่ากับ 105,557.91 ล้านบาท และ

66,663.77 ล้านบาท ตามลำดับ ในภาพรวมของปี 2559 อุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยว 2,576,158.03 ล้านบาท มีรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวรวม 714,672.24 ล้านบาท มีรายได้สุทธิจากการท่องเที่ยว คือ 1,861,485.79 ล้านบาท

โดยสรุป จากการคำนวณรายได้สุทธิทางการท่องเที่ยว สรุปได้ว่า ในปี 2558 และปี 2559 ประเทศไทยต้องสูญเสียรายได้จากอุปสงค์ภาคการท่องเที่ยว 552,869.23 ล้านบาท ในปี 2558 และ 714,672.24 ล้านบาท ตามลำดับ (ภาพที่ 4.2.1) คิดเป็นร้อยละ 5.2 และร้อยละ 3.8 ของรายได้ประชาชาติในปี 2558 และปี 2559 กล่าวได้ว่า การเกิดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวนับเป็นความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นการใช้ผลผลิตชั้นกลางจากต่างประเทศในภาคการท่องเที่ยว

ที่มา: จากการคำนวณของผู้วิจัย
ภาพที่ 4.2.1 รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวปี 2558 และปี 2559

4.2.2 การประเมินผลทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว

การประเมินผลทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวผลทางเศรษฐกิจในส่วนนี้จะเป็นการพิจารณาถึงสัดส่วนของการบริโภคผลผลิตเพื่อการท่องเที่ยวต่อผลผลิตทั้งหมดจะทำการเปรียบเทียบสัดส่วนของการบริโภคผลผลิตเพื่อการท่องเที่ยวต่อผลผลิตทั้งหมดที่ไม่ได้หักรายได้รั่วไหลทางการ

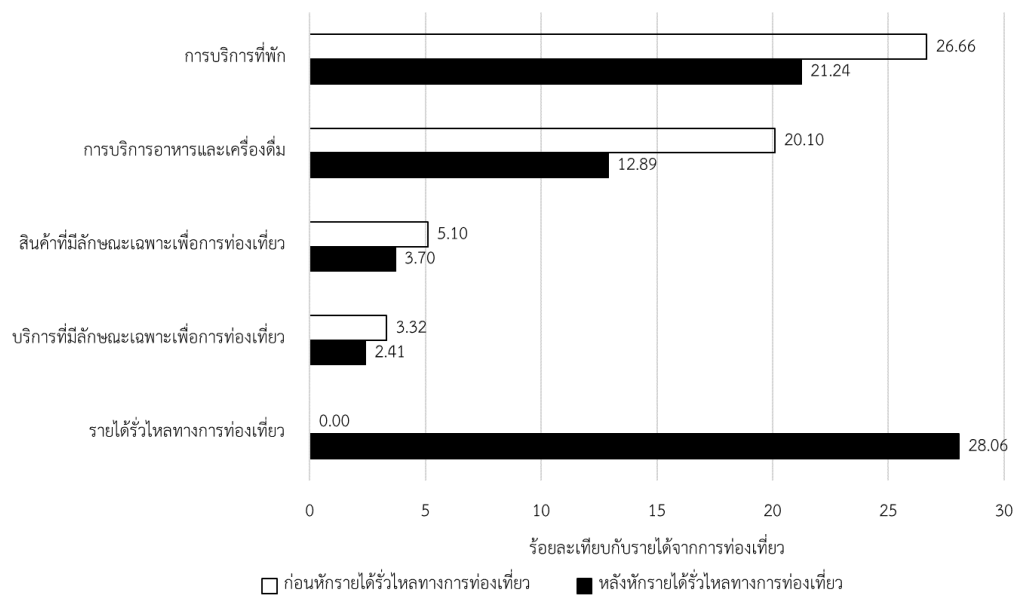
ท่องเที่ยว และ สัดส่วนของการบริโภคผลผลิตเพื่อการท่องเที่ยวต่อผลผลิตทั้งหมดหลังหักรายได้รั่วไหล
ทางการท่องเที่ยว ดังนั้น ผลที่ได้จะแสดงถึง ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจในภาพรวมที่
แท้จริง โดยอาศัยตารางอุปทานมวลรวมในประเทศและอุปสงค์ต่อผลผลิตจากภาคการท่องเที่ยว (total
domestic supply and internal tourism consumption) จาก TSA ของกระทรวงการท่องเที่ยวและ
กีฬา ปี 2558 และปี 2559

การประเมินผลทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวในภาพรวม แสดงได้ดังตารางที่ 4.2.2
ที่แสดงค่าของอุปทาน (หรือ ผลผลิต) อุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยว และ สัดส่วนของอุปสงค์ภาคการ
ท่องเที่ยวต่อผลผลิต ที่รวบรวมจากตารางอุปทานมวลรวมในประเทศและการบริโภคผลผลิตจากการ
ท่องเที่ยวใน TSA ปี 2558 จะเห็นว่า อุปทานมวลรวมที่เป็นผลผลิตเพื่อการบริโภคด้านการท่องเที่ยวมี
มูลค่า 2,893,130 ล้านบาท ถูกนำไปใช้เพื่อการบริโภคในภาคการท่องเที่ยว (อุปสงค์ภาคการท่องเที่ยว)
คิดเป็น 1,478,303.53 ล้านบาท ซึ่งก็คือ รายจ่ายของนักท่องเที่ยว หรือ ในอีกด้านหนึ่งก็คือ รายได้จาก
การท่องเที่ยว เมื่อนำมาคำนวณเป็นสัดส่วน คือ สัดส่วนของอุปสงค์ภาคการท่องเที่ยวต่อผลผลิต จะมีค่า
เท่ากับ 51.10 กล่าวคือ อุปสงค์ภาคการท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ 51.10 ของผลผลิตเพื่อการบริโภคด้าน
การท่องเที่ยวทั้งหมดในปี 2558 ในส่วนของธุรกิจบริการที่พักที่มีอุปทานรวมเท่ากับ 638,299.00 ล้าน
บาทเป็นอุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยว 539,356.08 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 84.50 ของผลผลิตทั้งหมด
หากนำเอารายได้การท่องเที่ยวสุทธิ ซึ่งก็คือ อุปสงค์สุทธิจากการท่องเที่ยว ที่มีมูลค่าเท่ากับ 429,640.04
ล้านบาท จะคิดเป็นร้อยละ 67.13 ของผลผลิตทั้งหมด เมื่อนำมาคำนวณความแตกต่างระหว่างสัดส่วนของอุป
สงค์ภาคการท่องเที่ยวทั้งสองกรณี จะมีความแตกต่างกันเท่ากับร้อยละ 17.19 กล่าวคือ ส่วนรั่วไหล
ทางการท่องเที่ยวทำให้สัดส่วนของอุปสงค์ภาคการท่องเที่ยวต่อผลผลิตลดลงร้อยละ 17.19 ในส่วนของ
ธุรกิจบริการอาหารและเครื่องดื่ม ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวทำให้สัดส่วนของอุปสงค์การท่องเที่ยว
ในธุรกิจนี้ลดลงจากร้อยละ 48.96 เหลือร้อยละ 31.39 หรือ ลดลงร้อยละ 17.57 สำหรับธุรกิจสินค้าและ
บริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวมีผลให้สัดส่วนของอุปสงค์ภาคการ
ท่องเที่ยวต่อผลผลิตลดลงร้อยละ 10.59 และร้อยละ 23.24 ตามลำดับ ในภาพรวมทั้งหมดปี 2558 ส่วน
รั่วไหลการท่องเที่ยวมีผลให้สัดส่วนของอุปสงค์ภาคการท่องเที่ยวต่อผลผลิตทั้งหมดลดลงจากร้อยละ 4.35
ของผลผลิตทั้งหมดเหลือร้อยละ 3.12 ของผลผลิตทั้งหมด หรือ ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวทำให้อุปสงค์
ภาคการท่องเที่ยวลดลงเท่ากับร้อยละ 1.23 ของผลผลิตทั้งหมด

การคำนวณผลทางเศรษฐกิจของส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวในปี 2559 พบว่า ใน
ภาพรวมของเศรษฐกิจ ส่วนรั่วไหลการท่องเที่ยวมีผลให้สัดส่วนของอุปสงค์ภาคการท่องเที่ยวลดลงจาก

2,576,158.03 ล้านบาท หรือร้อยละ 5.72 ของผลผลิตทั้งหมด ลดลงเป็น 1,861,485.79 ล้านบาท หรือ ร้อยละ 4.13 ของผลผลิตทั้งหมด ซึ่งก็คือ ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวทำให้อุปสงค์ภาคการท่องเที่ยว ลดลงเท่ากับร้อยละ 1.59 ของผลผลิตทั้งหมด หากพิจารณาตามธุรกิจ พบว่า ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวมี ผลให้อุปสงค์ภาคการท่องเที่ยวในธุรกิจการบริการที่พัก และ การบริการอาหารและเครื่องดื่ม ลดลงร้อยละ 18.59 และร้อยละ 20.30 ตามลำดับ ในขณะที่ ธุรกิจสินค้าที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และ ธุรกิจบริการ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มีอุปสงค์ลดลงเท่ากับร้อยละ 20.57 และ ร้อยละ 17.05 ตามลำดับ

ผลจากการประเมินผลทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวสรุปได้ว่า ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวทำให้สัดส่วนของอุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยวต่อผลผลิตลดลง ในปี 2558 อุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ 1.23 ของผลผลิตทั้งหมด และ ในปี 2559 มีอุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยวคิดเป็น ร้อยละ 1.59 ของผลผลิตทั้งหมด แสดงให้เห็นว่า ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวทำให้บทบาททางเศรษฐกิจ ของภาคการท่องเที่ยวอ่อนลง นอกจากนี้ ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวยังมีผลให้โครงสร้างของรายได้จาก การท่องเที่ยวในธุรกิจต่างๆ มีส่วนแบ่งในรายได้ลดลง แสดงดังภาพที่ 4.2.2

ที่มา: จากการคำนวณของผู้วิจัย

ภาพที่ 4.2.2: ส่วนแบ่งรายได้การท่องเที่ยวก่อนและหลังหักรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยว
(เฉลี่ยปี 2558 และ ปี 2559)

ผลจากคำนวณรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวและการประเมินผลทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว สรุปได้ว่า ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวทำผลเสียทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจนจึงควรมีการหาแนวทางในการลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวให้น้อยลง นำรายได้ที่เสียไปกลับมาหมุนเวียนในประเทศ เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และ สร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้ต่อไป

4.3 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาในส่วนนี้จะผลจากการศึกษาของโครงการย่อยที่ 1 การประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจมหภาค และ ผลการศึกษาของโครงการย่อยที่ 2 การประเมินรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจจุลภาค มาเสนอร่วมกันเพื่อใช้เป็นแนวทางในการหามาตราหรือแนวทางในการลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว โดยผลการศึกษาของโครงการย่อยที่ 1 จะเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวกับสาขาการผลิตอื่นในระบบเศรษฐกิจ และ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตขั้นกลางที่ใช้ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยปฏิสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจวัดได้จากการเชื่อมโยงไปด้านหลังและการเชื่อมโยงไปด้านหน้า และ ส่วนรั่วไหลไปด้านหลังและส่วนรั่วไหลไปด้านหน้า สำหรับผลการศึกษาของโครงการย่อยที่ 2 จะเกี่ยวข้องกับสัดส่วนการนำเข้าผลผลิตขั้นกลางส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว และ ผลผลิตขั้นกลางที่มีศักยภาพในการลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อไป โดยมีหัวข้อดังต่อไปนี้

- 4.3.1) ความสำคัญของการท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
- 4.3.2) ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวระดับเศรษฐกิจมหภาคและเศรษฐกิจจุลภาค
- 4.3.3) ปฏิสัมพันธ์ของผลผลิตขั้นกลางที่มีส่วนในส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวสูง

มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.2.2

ผลทางเศรษฐกิจจากส่วนรั่วไหลการท่องเที่ยวปี 2558 และปี 2559

2558	อุปทาน (ผลผลิต) (ล้านบาท)	อุปสงค์ภาค การท่องเที่ยว (ล้านบาท)	สัดส่วนของ อุปสงค์ภาคการ ท่องเที่ยวต่อ ผลผลิต	อุปสงค์สุทธิ จากภาคการ ท่องเที่ยว (ล้านบาท)	สัดส่วนของ อุปสงค์สุทธิภาค การท่องเที่ยว ต่อผลผลิต	ความ แตกต่าง ต่าง
ผลผลิตเพื่อการบริโภคด้านการท่องเที่ยว	2,893,130.00	1,478,303.53	51.10	1,073,791.97	37.12	13.98
1. การบริการที่พัก	638,299.00	539,356.08	84.50	429,640.04	67.31	17.19
2. การบริการอาหารและเครื่องดื่ม	804,382.00	393,841.87	48.96	252,529.88	31.39	17.57
3. การบริการขนส่งผู้โดยสารทางราง	17,108.00	10,267.83	60.02	7,354.34	42.99	17.03
4. การบริการขนส่งผู้โดยสารทางถนน	344,001.00	101,738.02	29.57	72,869.93	21.18	8.39
5. การบริการขนส่งผู้โดยสารทางน้ำ	193,148.00	10,359.86	5.36	7,420.26	3.84	1.52
6. การบริการขนส่งผู้โดยสารทางอากาศ	396,071.00	108,741.08	27.45	77,885.87	19.66	7.79
7. การบริการให้เข้ายานพาหนะ	33,062.00	18,493.84	55.94	13,246.23	40.06	15.87
8. การบริการตัวแทนการท่องเที่ยว	74,118.00	63,310.43	85.42	45,346.14	61.18	24.24
9. การบริการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม	5,672.00	5,458.96	96.24	3,909.98	68.93	27.31
10. การบริการด้านกีฬาและนันทนาการ	85,236.00	78,110.65	91.64	55,946.81	65.64	26.00
11. สินค้าที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อการท่องเที่ยว	230,911.00	88,691.36	38.41	64,235.27	27.82	10.59
12. บริการที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อการท่องเที่ยว	71,123.00	59,933.56	84.27	43,407.25	61.03	23.24
ผลผลิตเพื่อการบริโภคนอกภาคการท่องเที่ยว	41,886,597.00	470,138.92	1.12	336,737.32	0.80	0.32
รวม	44,779,727.00	1,948,442.45	4.35	1,395,573.22	3.12	1.23

2559	อุปทาน (ผลผลิต) (ล้านบาท)	อุปสงค์ภาค การท่องเที่ยว (ล้านบาท)	สัดส่วนของ อุปสงค์ภาคการ ท่องเที่ยวต่อ ผลผลิต	อุปสงค์สุทธิ จากภาคการ ท่องเที่ยว (ล้านบาท)	สัดส่วนของ อุปสงค์สุทธิภาค การท่องเที่ยว ต่อผลผลิต	ความ แตกต่าง ต่าง
ผลผลิตเพื่อการบริโภคด้านการท่องเที่ยว	3,327,691.00	2,025,013.08	60.85	1,466,727.84	44.08	16.78
1. การบริการที่พัก	722,928.00	660,588.41	91.38	526,211.23	72.79	18.59
2. การบริการอาหารและเครื่องดื่ม	922,525.00	515,053.73	55.83	330,250.45	35.80	20.03
3. การบริการขนส่งผู้โดยสารทางราง	65,025.00	28,022.80	43.10	20,071.35	30.87	12.23
4. การบริการขนส่งผู้โดยสารทางถนน	367,910.00	102,932.89	27.98	73,725.75	20.04	7.94
5. การบริการขนส่งผู้โดยสารทางน้ำ	210,019.00	23,436.62	11.16	16,786.49	7.99	3.17
6. การบริการขนส่งผู้โดยสารทางอากาศ	355,452.00	130,378.21	36.68	93,383.48	26.27	10.41
7. การบริการให้เข้ายานพาหนะ	24,010.00	18,160.08	75.64	13,007.17	54.17	21.46
8. การบริการตัวแทนการท่องเที่ยว	69,311.00	68,922.88	99.44	49,366.06	71.22	28.22
9. การบริการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม	32,053.00	29,098.02	90.78	20,841.48	65.02	25.76
10. การบริการด้านกีฬาและนันทนาการ	214,215.00	210,628.35	98.33	150,862.70	70.43	27.90
11. สินค้าที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อการท่องเที่ยว	195,387.00	145,746.63	74.59	105,557.91	54.03	20.57
12. บริการที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อการท่องเที่ยว	148,855.00	92,044.46	61.83	66,663.77	44.78	17.05
ผลผลิตเพื่อการบริโภคนอกภาคการท่องเที่ยว	41,743,847.00	551,144.95	1.32	394,757.94	0.95	0.37
รวม	45,071,538.00	2,576,158.03	5.72	1,861,485.79	4.13	1.59

ที่มา: จากการคำนวณของผู้วิจัย

4.3.1 ความสำคัญของการท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ในส่วนนี้จะเป็นการพิจารณาว่าการท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีบทบาทของปฏิสัมพันธ์กับธุรกิจอื่นมากน้อยเพียงใด วัดได้จากดัชนีการเชื่อมโยงไปด้านหลังและดัชนีการเชื่อมโยงไปด้านหน้าจากโครงการย่อยที่ 1 แสดงดังตารางที่ 4.3.1 จะเห็นได้ว่า ภาคการท่องเที่ยวมีการเชื่อมโยงไปด้านหลังสูง เนื่องจากดัชนีการเชื่อมโยงไปด้านหลังมีค่ามากกว่า 1 มีค่าเท่ากับ 1.15 กล่าวคือการเพิ่มขึ้นของผลผลิตในภาคการท่องเที่ยวจะมีความต้องการในผลผลิตขั้นกลางจากสาขาการผลิตต่างๆ สูงกว่าการเพิ่มขึ้นของผลผลิตในภาคการท่องเที่ยว กล่าวได้ว่า ภาคการท่องเที่ยวมีลักษณะของธุรกิจปลายน้ำที่มีการพึ่งพาผลผลิตขั้นกลางสูง ในส่วนของการเชื่อมโยงไปด้านหน้านั้น ภาคการท่องเที่ยวมีการเชื่อมโยงไปด้านหน้าต่ำ เพราะดัชนีการเชื่อมโยงไปด้านหน้ามีค่าน้อยกว่า 1 มีค่าเท่ากับ 0.45 กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงของผลผลิตในภาคการท่องเที่ยวในฐานะที่เป็นผลผลิตขั้นกลางจะทำให้เกิดผลผลิตในสาขาการผลิตอื่นต่ำ เช่นเดียวกับ Poon (1993) Goodwin and Bah (2003) และ Mitchell and Page (2005) จากผลที่ได้ สรุปได้ว่า ภาคการท่องเที่ยวมีลักษณะของภาคการผลิตที่เน้นการเชื่อมโยงไปด้านหลังสูง อาจเรียกได้ว่า ภาคการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมปลายน้ำ

ในส่วนการเชื่อมโยงในระดับสาขาการผลิต พบว่า สาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจโรงแรม และ สาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการบริการอาหารและเครื่องดื่ม มีค่าการเชื่อมโยงไปด้านหลังสูง และมีค่าการเชื่อมโยงไปด้านหน้าต่ำ กล่าวคือ สาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการบริการที่พักและธุรกิจการบริการอาหารและเครื่องดื่ม มีลักษณะของสาขาการผลิตที่เน้นการเชื่อมโยงไปด้านหลัง อาจกล่าวได้ว่า สาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจทั้ง 2 สาขา เป็นสาขาการผลิตที่เป็นอุตสาหกรรมปลายน้ำ จะมีเพียงแต่ธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่มีการเชื่อมโยงกับสาขาการผลิตอื่นๆ ต่ำ ไม่ว่าจะเป็นการเชื่อมโยงไปด้านหลังและการเชื่อมโยงไปด้านหน้า จึงทำให้สาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจสินค้าและบริการเป็นธุรกิจที่ไม่ใช่ทั้งธุรกิจต้นน้ำและธุรกิจปลายน้ำ

ผลจากการที่ภาคการท่องเที่ยว และ ธุรกิจส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมปลายน้ำที่มีการเชื่อมโยงไปด้านหลังสูง จึงทำให้การส่งเสริมการใช้ผลผลิตขั้นกลางในประเทศสามารถทำได้ เช่น การรวมตัวในแนวตั้ง (vertical integration) ในลักษณะของการรวมตัวในแนวตั้งไปด้านหลัง (backward integration) หรือ การจัดการห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) เป็นต้น

ตารางที่ 4.3.1

ความสำคัญของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของประเทศ

ธุรกิจ	สาขาการผลิต	การเชื่อมโยง		ข้อสรุป
		ไปด้านหลัง	ไปด้านหน้า	
การบริการที่พัก	โรงแรมและที่พักอื่น ๆ	1.15	0.43	เน้นการเชื่อมโยงไปด้านหลัง
การบริการอาหารและ เครื่องดื่ม	สาขาภัตตาคารและร้าน ขายเครื่องดื่ม	1.16	0.46	เน้นการเชื่อมโยงไปด้านหลัง
	การค้าปลีก	0.73	0.64	
สินค้าและบริการที่ เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	บริการทางการแพทย์และ	0.98	0.35	
	บริการทางอนามัยอื่น ๆ			
	ห้องสมุดและพิพิธภัณฑ์	0.84	0.44	
	บริการบันเทิงและบริการ สันทนาการ	0.82	0.40	
ภาคการท่องเที่ยว		1.16	0.45	เน้นการเชื่อมโยงไปด้านหลัง

ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตด้านการท่องเที่ยว

ธุรกิจ	สาขาการผลิต	การเชื่อมโยง		ข้อสรุป
		ไปด้านหลัง	ไปด้านหน้า	
การบริการที่พัก	โรงแรมและรีสอร์ท	1.15	0.61	เน้นการเชื่อมโยงไปด้านหลัง
	เกสต์เฮาส์	1.27	0.50	เน้นการเชื่อมโยงไปด้านหลัง
	ที่พักสัมผัสนวัฒนธรรมชนบท	1.78	0.50	เน้นการเชื่อมโยงไปด้านหลัง
การบริการอาหารและ เครื่องดื่ม	ภัตตาคารและร้านอาหาร	1.24	0.79	เน้นการเชื่อมโยงไปด้านหลัง
สินค้าและบริการที่ เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	การขายสินค้าเพื่อการ ท่องเที่ยว	0.84	0.92	
ภาคการท่องเที่ยว		1.15	0.73	เน้นการเชื่อมโยงไปด้านหลัง

ที่มา: รวบรวมจากโครงการย่อยที่ 1 และ โครงการย่อยที่ 2

4.3.2 ปฏิสัมพันธ์ของผลผลิตชั้นกลางที่มีส่วนในส่วนร้อยละไหลทางการท่องเที่ยวสูง

ในส่วนนี้จะเป็นการนำผลการศึกษาจากโครงการย่อยทั้งสองมาพิจารณาร่วมกัน เพื่อให้เกิดขึ้นสรุปเกี่ยวกับแนวทางในการลดส่วนร้อยละไหลทางการท่องเที่ยว โดยจะแสดงถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตชั้นกลางในกลุ่มที่มีศักยภาพในการลดส่วนร้อยละไหลทางการท่องเที่ยว (จากผลการศึกษาโครงการย่อยที่ 2) ว่ามีปฏิสัมพันธ์กับสาขาการผลิตอื่นมากน้อยเพียงใด หากว่า ผลผลิตชั้นกลางรายการใดที่มีการเชื่อมโยงไปด้านหน้าสูงแสดงว่า ผลผลิตรายการนั้นมีความเป็นสาขาการผลิตต้นน้ำ ก็จะสามารถส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงเพิ่มขึ้นในผลผลิตชั้นกลางรายการนั้นเพื่อลดส่วนร้อยละไหลทางการท่องเที่ยว หากพบว่า ผลผลิตชั้นกลางมีการเชื่อมโยงไปด้านหน้าต่ำ แสดงว่า ผลผลิตชั้นกลางรายการนั้นมีความเป็นสาขาการผลิตต้นน้ำที่ต่ำ การส่งเสริมการเชื่อมโยงระหว่างผลผลิตชั้นกลางกับสาขาการท่องเที่ยวจึงมีความเป็นไปได้น้อย นอกจากนี้ หากทำการคำนวณการเชื่อมโยงไปด้านหน้าสุทธิที่คำนวณจากการเชื่อมโยงไปด้านหน้าลบด้วยส่วนร้อยละไหลไปด้านหน้า ก็จะทำให้ทราบว่า การใช้ผลผลิตชั้นกลางในรายการใดทำให้เกิดผลสุทธิต่อการขยายตัวของผลผลิตมากน้อยเพียงใด สุดท้ายก็จะนำมาซึ่งรายการผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพในการลดส่วนร้อยละไหลทางการท่องเที่ยวและสามารถทำได้จริง

ตารางที่ 4.3.2 แสดงสัดส่วนการนำเข้าผลผลิตชั้นกลาง และ ส่วนร้อยละไหลทางการท่องเที่ยวของผลผลิตชั้นกลาง จำแนกตามธุรกิจและศักยภาพในการลดส่วนร้อยละไหลทางการท่องเที่ยว รวบรวมจากผลการศึกษาโครงการย่อยที่ 2 และ ผลการคำนวณค่าการเชื่อมโยงไปด้านหน้าและการเชื่อมโยงไปด้านหลัง และการร้อยละไหลไปด้านหน้าและการร้อยละไหลไปด้านหลัง จากผลการศึกษาโครงการย่อยที่ 1 ซึ่งผลที่ได้แสดงให้เห็นว่า ผลผลิตชั้นกลางทั้งในกลุ่มที่มีศักยภาพ และ กลุ่มที่มีศักยภาพสูง ของทั้ง 3 ธุรกิจมีค่าการเชื่อมโยงได้ด้านหน้าสูง (มากกว่า 1) แสดงให้เห็นว่า สาขาการผลิตของผลผลิตชั้นกลางในกลุ่มที่มีศักยภาพและกลุ่มที่มีศักยภาพสูง มีความเป็นสาขาการผลิตต้นน้ำ รวมถึงการคำนวณผลสุทธิของการเชื่อมโยงไปด้านหน้า ก็พบว่า ผลสุทธิของผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพทุกรายการมีผลสุทธิของการเชื่อมโยงไปด้านหน้ามากกว่า 0 กล่าวคือ การส่งเสริมให้มีการใช้ผลผลิตจากสาขาการผลิตในกลุ่มที่มีศักยภาพในการลดส่วนร้อยละไหลทางการท่องเที่ยวจะทำให้ผลผลิตรวมทั้งหมดเพิ่มขึ้น จากขั้นต้นสามารถสรุปเป็นรายการสินค้าชั้นกลางที่ควรส่งเสริมให้มีการใช้ผลผลิตภายในประเทศเพิ่มขึ้นเพื่อลดส่วนร้อยละไหลทางการท่องเที่ยวได้ดังตารางที่ 4.3.3

ตารางที่ 4.3.2

ส่วนไหลทางการท่องเที่ยว และ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสาขาการผลิตของผลผลิตชั้นกลาง
ที่มีศักยภาพในการลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว

ธุรกิจ	ระดับจุลภาค				ระดับมหภาค					
	การลด ส่วนรั่วไหล	รายการผลผลิตชั้นกลาง	สัดส่วนการ นำเข้า (%)	ส่วนรั่วไหล (%)	การเชื่อมโยง		ส่วนรั่วไหล		ผลสุทธิ	
					ไปด้านหลัง	ไปด้านหน้า	ไปด้านหลัง	ไปด้านหน้า	ไปด้านหลัง	ไปด้านหน้า
การบริการ ที่พัก	ศักยภาพสูง	การบริการสถาบันการเงิน	51.77	3.94	1.55	2.74	0.06	0.21	1.48	2.53
		การบริการด้านธุรกิจ	48.01	3.07	2.03	2.49	0.19	0.46	1.84	2.04
		การบริการอื่นๆ	49.26	2.53	-	-	-	-	-	-
		เบียร์	46.95	1.17	1.51	1.32	0.19	0.03	1.33	1.29
	ศักยภาพ	สมุนไพร และอื่นๆ	38.27	1.67	1.65	1.56	0.47	0.05	1.18	1.52
		ผลไม้	37.01	1.12	1.47	1.52	0.16	0.03	1.32	1.49
การบริการ อาหารและ เครื่องดื่ม	ศักยภาพสูง	เนื้อสัตว์	44.48	6.74	2.35	1.41	0.14	0.04	2.21	1.37
		การค้ำส่ง	52.63	3.63	1.37	1.77	0.05	0.13	1.32	1.64
		สุรา เบียร์ ไวน์ วิสกี้ และสุราอื่นๆ	62.25	1.69	1.64	1.29	0.09	0.12	1.56	1.17
		การบริการอื่นๆ	50.00	1.69	-	-	-	-	-	-
	ศักยภาพ	เบียร์	42.59	3.01	1.51	1.32	0.19	0.03	1.33	1.29
		ผลไม้	39.63	2.99	1.47	1.52	0.16	0.03	1.32	1.49
		การค้ำปลิก	41.03	2.95	1.28	1.83	0.05	0.12	1.23	1.71
		ข้าวสาร	43.12	2.48	2.11	1.28	0.13	0.02	1.97	1.27
		ผักไร่	30.17	2.27	1.87	1.30	0.14	0.06	1.73	1.24
		สินค้าบริโภคอื่นๆ	36.15	1.29	-	-	-	-	-	-
สินค้าและ บริการที่ เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยว	ศักยภาพสูง	ยาและสมุนไพร	44.55	5.25	1.76	1.85	0.33	0.12	1.44	1.73
		การบริการสถาบันการเงิน	42.61	3.25	1.55	2.74	0.06	0.21	1.48	2.53
		การค้ำปลิก	42.62	2.89	1.28	1.83	0.05	0.12	1.23	1.71
		การค้ำส่ง	48.64	2.83	1.37	1.77	0.05	0.13	1.32	1.64
	ศักยภาพ	การขนส่งทางอากาศ	50.00	1.11	2.25	1.93	0.30	0.08	1.95	1.85
		การบริการด้านธุรกิจ	32.50	1.21	2.03	2.49	0.19	0.46	1.84	2.04
		ผลิตภัณฑ์พลาสติก	30.71	1.07	1.85	1.59	0.42	0.41	1.43	1.18

ที่มา: รวบรวมจากโครงการย่อยที่ 1 และ โครงการย่อยที่ 2

ตารางที่ 4.3.3

ความครอบคลุมของรายการผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพในการลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว

	ผลผลิตชั้นกลาง	ส่วนรั่วไหล	ความครอบคลุม
มีศักยภาพสูงในการลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว	การบริการสถาบันการเงิน	3.94	สถานประกอบการที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการเงิน เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารออมสิน โรงรับจำนำ สหกรณ์ทางการเครดิต สถานแลกเปลี่ยนเงินตรา และสถาบันการเงินที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ
	การบริการด้านธุรกิจ	3.07	สถานประกอบการซึ่งให้บริการทางด้านการบัญชี การตรวจสอบบัญชี กฎหมาย วิศวกรรม สถาปัตยกรรม เทคนิคการโฆษณา การเช่าเครื่องมือเครื่องจักร การบริการ ด้านอินเทอร์เน็ต รวมทั้งบริการธุรกิจซึ่งมิได้จัดประเภทไว้ในสาขาอื่น ๆ
	เบียร์	1.17	การผลิตข้าวมอลต์และเบียร์
	ยาและสมุนไพร	5.25	การผลิตยารักษาโรคในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เม็ด แคปซูล ผง ไซรัป ยาฉีด และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากสมุนไพร
	เนื้อสัตว์	6.74	การเลี้ยงโค กระบือ สุกร สัตว์ปีก และการเลี้ยงสัตว์อื่น ๆ
	การค้าส่ง	3.63	สถานประกอบการซึ่งดำเนินการเกี่ยวกับการขายสินค้าใหม่ และสินค้าที่ใช้แล้วแก่ผู้ขายปลีก ผู้ใช้ในงานอุตสาหกรรม ผู้ใช้ในงานพาณิชย์และในงานวิชาชีพอื่น ผู้ขายส่ง รายอื่น ผู้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนซื้อสินค้าเพื่อขายให้แก่สถานประกอบการ ธุรกิจประเภทสำคัญ ๆ
	สุรา บรั่นดี และอื่นๆ	1.69	การต้ม การกลั่นเอธิลแอลกอฮอล์และการผสมสุรา เช่น บรั่นดี วิสกี้ สุรา ไวน์ แชมเปญ และสุราอื่น ๆ
	การขนส่งทางอากาศ	1.11	การขนส่งผู้โดยสารและสินค้าทางอากาศ ทั้งการให้บริการโดยทั่วไป และ บริการเช่าเหมาเฉพาะบุคคล การดำเนินงานเกี่ยวกับท่าอากาศยาน สนามบินและเครื่องอำนวยความสะดวกในการเดินทางอากาศ เช่น สถานีวิทยุการบิน ศูนย์ควบคุมการบิน สถานีเรดาร์ และ การให้เข้าอากาศยาน
มีศักยภาพในการลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว	สับ ผงซักฟอก และอื่นๆ	1.67	การผลิตสับ ผงซักฟอก แชมพู และสารทำความสะอาด เป็นต้น
	ผลไม้	1.12	การทำสวนผลไม้ เช่น ส้ม องุ่น ทุเรียน เงาะ มะม่วง สับปะรด แตงโม กัลย มังคุด ส้มโอ ลำไย ลิ้นจี่ เป็นต้น
	การค้าปลีก	2.95	สถานประกอบการ ซึ่งดำเนินการเกี่ยวกับการขายปลีกสินค้าใหม่ และ สินค้าที่ใช้แล้วแก่บุคคลทั่วไปหรือครัวเรือน สถานประกอบการขายปลีก เช่น ห้างสรรพสินค้า แผงลอย สถานีบริการขายน้ำมันเบนซิน ผู้จำหน่ายปลีกรถยนต์ คนเร่ขายของ สหกรณ์ผู้บริโภค สถานที่ประมูลสินค้า ผู้ขายปลีกส่วนมากมักดำเนินการซื้อขายที่เป็นของตนเอง รวมถึงการขายสิ่งของที่อาจจะไม่ใช่เพื่อการบริโภค หรือการใช้ประโยชน์เฉพาะส่วนบุคคลหรือในครัวเรือน
	ข้าวสาร	2.48	การทำนาทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้า รวมทั้งผลพลอยได้ซึ่ง ได้แก่ ฟางข้าว
	ผักไร่	2.27	การเพาะปลูกผักต่าง ๆ เช่น พริก ขิง หัวหอม กระเทียม กะหล่ำปลี ผักคะน้า มะเขือเทศ และผักอื่น ๆ ที่มิได้จัดประเภทไว้ในสาขาอื่น
	ผลิตภัณฑ์พลาสติก	1.07	การผลิตผลิตภัณฑ์พลาสติกต่าง ๆ เช่น ท่อพีวีซี ของเล่นพลาสติก ภาชนะ พลาสติก ฟองน้ำ โฟม แผ่นไฟเบอร์ แห อวน รวมทั้งพลาสติกที่ใช้ในโรงงานอุตสาหกรรมและ ในครัวเรือนอื่น ๆ

ที่มา: จากการรวบรวมของผู้วิจัย

เพื่อแสดงให้เห็นผลที่เกิดขึ้นจากการลดรายได้รั่วไหลจากการท่องเที่ยว จากตารางที่ 4.3.2 หากมีการส่งเสริมให้มีการใช้ผลผลิตชั้นกลางที่ผลิตในประเทศทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศในกลุ่มผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพสูงและกลุ่มผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพ ของทั้ง 3 ธุรกิจ โดยเลือกลดส่วนรั่วไหลในผลผลิตชั้นกลางกลุ่มที่สามารถหาทดแทนได้ในประเทศ คือ ผักไร่ ผลไม้ ข้าวสาร เนื้อสัตว์ สับ ผงซักฟอกและอื่นๆ ยาและสมุนไพร เบียร์ สุรา บรั่นดี ไวน์ วิสกี้และสุราอื่นๆ และ ผลิตภัณฑ์พลาสติก โดยจะแสดงให้เห็นถึงผลจากการลดส่วนรั่วไหลแต่ละรายการลงร้อยละ 1.0 ในส่วนของธุรกิจบริการที่พัก

ประกอบด้วย เปียร์ สบู่ ผงซักฟอก และอื่นๆ และ ผลไม้ จะมีผลให้ส่วนร้อยละของธุรกิจบริการที่พักลดลงร้อยละ 3.0 มีส่วนร้อยละทางการท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ 15.34 ธุรกิจการบริการอาหารและเครื่องดื่ม ประกอบด้วย เนื้อสัตว์ สุรา บรันดี ไวน์ วิสกี้ และสุราอื่นๆ เปียร์ ผลไม้ ข้าวสาร และ ผักไร่ รวมจะส่งผลให้มีส่วนร้อยละทางการท่องเที่ยวลดลงร้อยละ 6.0 มีส่วนร้อยละทางการท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ 29.88 สำหรับธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มี 2 รายการ คือ ยาและสมุนไพร และ ผลิตภัณฑ์พลาสติก ทำให้ส่วนร้อยละลดลงร้อยละ 2.0 มีส่วนร้อยละคิดเป็นร้อยละ 25.57

ผลจากการจำลองสถานการณ์การลดลงของส่วนร้อยละทางการท่องเที่ยวตามข้อสมมติข้างต้น จะทำให้รายได้ร้อยละทางการท่องเที่ยวใน 3 ธุรกิจลดลงรวม 53,570.81 ล้านบาท แบ่งเป็น รายได้ร้อยละที่ลดลงในธุรกิจการบริการที่พัก ธุรกิจการบริการอาหารและเครื่องดื่ม และ ธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เท่ากับ 26,967.80 ล้านบาท 23,630.51 ล้านบาท และ 575.16 ล้านบาท ตามลำดับ ส่วนร้อยละที่ลดลงนี้ ก็คือ รายได้จากการท่องเที่ยวที่สามารถนำกลับมาให้กับผู้ประกอบการในประเทศที่ผลิตผักไร่ ผลไม้ ข้าวสาร เนื้อสัตว์ สบู่ ผงซักฟอกและอื่นๆ ยาและสมุนไพร เปียร์ สุรา บรันดี ไวน์ วิสกี้และสุราอื่นๆ และ ผลิตภัณฑ์พลาสติก ส่งเสริมให้การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวมีความสมดุลมากขึ้น

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

การท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับประเทศสูง ทำให้เกิดการขยายตัวของอุปสงค์ในประเทศ ชักนำให้เกิดการจ้างงาน แต่อย่างไรก็ตาม รายได้จากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งจะต้องสูญเสียไปเพื่อการนำเข้าผลผลิตชั้นกลางสำหรับการผลิตผลผลิตในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เรียกว่า ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว ในการประเมินส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้ทั้งในระดับเศรษฐกิจมหภาคและระดับเศรษฐกิจจุลภาค เป็นการประเมินความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการพัฒนาภาคการท่องเที่ยวในมิติของความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจของเป้าหมายขั้นสุดท้าย (ultimate goal) คือ การความยั่งยืนของการท่องเที่ยว (tourism sustainability) ในการประเมินส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวทั้งในระดับเศรษฐกิจมหภาคและระดับเศรษฐกิจจุลภาค โดยอาศัยตารางปัจจัยการผลิตของเศรษฐกิจไทยปี 2555 ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตด้านการท่องเที่ยวปี 2555 และ ข้อมูลปฐมภูมิจากผู้ประกอบการในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวใน 8 เขตพัฒนาการท่องเที่ยวในปี 2561 จำนวน 1,284 ราย เพื่อดำเนินการเป็นส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว ผลจากการศึกษา พบว่า ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับภาคการท่องเที่ยวมีส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวในภาพรวมคิดเป็นร้อยละ 28.37 มีส่วนรั่วไหลไปด้านหลังและส่วนรั่วไหลไปด้านหน้าต่ำ ในขณะที่ผลการศึกษายืนยันตามธุรกิจ เขตพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดท่องเที่ยวที่สำคัญ และ สาขาการผลิต พบว่า ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวจะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของธุรกิจ โครงสร้างการผลิต ที่ตั้ง และ กลุ่มนักท่องเที่ยวหลัก แต่อย่างไรก็ตาม ส่วนรั่วไหลไปด้านหลังและส่วนรั่วไหลไปด้านหน้ามีค่าต่ำในทุกสาขาการผลิต

การประเมินส่วนรั่วไหลในระดับเศรษฐกิจจุลภาค พบว่า ผู้ประกอบการมีการนำเข้าผลผลิตชั้นกลางในหลายรายการมีสัดส่วนที่แตกต่างกันไปตามความประเภทรธุรกิจและจำเป็นอย่างยิ่งของผู้ประกอบการแต่ละราย แต่เมื่อนำมาพิจารณาพร้อมกับโครงสร้างการผลิตของแต่ละแล้วจะมีผลผลิตชั้นกลางเพียง 17 รายการ เช่น การบริการสถาบันการเงิน การบริการด้านธุรกิจ การบริการอื่นๆ เปียร์ และ เนื้อสัตว์ ที่มีส่วนในส่วน

ร่วไหลทางการท่องเที่ยวสูงในทุกธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เรียกผลผลิตชั้นกลางในกลุ่มนี้ว่า ผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพในการลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยว

ผลของการเกิดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยว คือ รายได้ร่วไหลจากการนำเข้าผลผลิตชั้นกลาง เพื่อการผลิตสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ในช่วงปี 2558 และปี 2559 เฉลี่ยปีละ 633,770.74 ล้านบาท หรือ ร้อยละ 2.2 ของรายได้ประชาชาติในช่วงเวลาดังกล่าว รายได้ร่วไหลทางการท่องเที่ยวยังทำให้อุปสงค์จากภาคการท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ 3.6 ของผลผลิตทั้งหมด ลดลงจากกรณีที่ ไม่ได้มีการหักส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวร้อยละ 1.4 นับได้ว่า ส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวจากการนำเข้าผลผลิตชั้นกลางส่งผลให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจไม่น้อยทำให้ส่วนแบ่งของรายได้จากการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการในประเทศลดลงไป จึงมีความจำเป็นในการหาแนวทางหรือมาตรการในการลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวเพื่อที่จะนำรายได้ที่สูญเสียไปกลับเข้ามาหมุนเวียนในประเทศ เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ให้มีความมั่นคง มั่นคง และ ยั่งยืน เป็นลำดับไปตามแผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2560-2579)

ในด้านของปฏิสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวกับสาขาการผลิตต่างๆ ผลจากการวัดด้วยการเชื่อมโยงไปด้านหน้าและการเชื่อมโยงไปด้านหลัง พบว่า ในภาพรวมภาคการท่องเที่ยวเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีการเชื่อมโยงไปด้านหลังสูงและมีการเชื่อมโยงไปด้านหน้าต่ำ ซึ่งเป็นลักษณะของภาคเศรษฐกิจปลายน้ำ เป็นภาคเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพาการใช้ผลผลิตชั้นกลางจากสาขาการผลิตอื่นๆ สูง ในระดับธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และ สาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว พบว่า ธุรกิจการบริการที่พัก และ ธุรกิจการบริการอาหารและเครื่องดื่ม รวมถึงสาขาการผลิตในกลุ่มธุรกิจนี้ มีการเชื่อมโยงไปด้านหลังสูงและมีการเชื่อมโยงไปด้านหน้าต่ำ เช่นเดียวกับภาพรวมของภาคการท่องเที่ยว ในขณะที่ธุรกิจสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และ สาขาการผลิตในธุรกิจกลุ่มนี้ มีการเชื่อมโยงไปด้านหลังและการเชื่อมโยงไปด้านหน้าต่ำ โดยสรุปของการศึกษาในส่วนนี้ คือ ภาคการท่องเที่ยวมีลักษณะที่เป็นอุตสาหกรรมปลายน้ำที่มีความต้องการใช้ผลผลิตชั้นกลางจากสาขาการผลิตอื่นสูงเพื่อรองรับการขยายตัวของภาคการท่องเที่ยว

ผลการศึกษายังได้แสดงให้เห็นถึงระดับความเชื่อมโยงระหว่างผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพในการลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยว พบว่า ผลผลิตชั้นกลางในกลุ่มที่มีศักยภาพเป็นผลผลิตชั้นกลางที่มีการเชื่อมโยงไปด้านหน้าสูงทุกรายการและมีการเชื่อมโยงไปด้านหลังต่ำ กล่าวคือ ผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพ 17 รายการมีคุณสมบัติเป็นอุตสาหกรรมต้นน้ำที่เป็นผลผลิตจากผู้ประกอบการในประเทศ รวมถึงผลผลิต

ชั้นกลางในกลุ่มที่มีศักยภาพนี้มีการรั่วไหลไปทั้งด้านหน้าต่ำ ทำให้ผลผลิตชั้นกลางเหล่านี้การเชื่อมโยงไปด้านหน้าสุทธิสูง กล่าวได้ว่า ถ้าสามารถส่งเสริมให้ผู้ประกอบการในธุรกิจท่องเที่ยวเปลี่ยนมาใช้ผลผลิตชั้นกลางที่ผลิตในประเทศเพิ่มขึ้นจะทำให้ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวและรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวลดลงอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามก็เป็นไปไม่ได้ที่จะมีเกิดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวขึ้น เนื่องจากผู้ประกอบการในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีการนำเข้าผลผลิตชั้นกลางบางรายการ เนื่องจากไม่สามารถทดแทนได้ด้วยผลผลิตชั้นกลางในประเทศ หรือ เป็นความต้องการที่เจาะจงของนักท่องเที่ยว

โดยสรุป ผลการประเมินส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวทั้งในระดับเศรษฐกิจมหภาคและระดับเศรษฐกิจจุลภาค พบว่า ภาคการท่องเที่ยวมีส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวไม่สูงมากแต่ก็มีผลให้มีรายได้รั่วไหลเกิดขึ้นไม่น้อย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดแนวทางเพื่อลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นให้ต่ำลง และเมื่อพิจารณาโครงสร้างการผลิตของประเทศไทยเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างสาขาการผลิต และการระบุกลุ่มผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพในการลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว แล้วจะทำให้การลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวไม่ใช่เรื่องที่เป็นไปไม่ได้ หากแต่ต้องมีการดำเนินการบริหารจัดการอย่างมีขั้นตอนและบูรณาการอย่างเป็นระบบ จึงจะสามารถนำเอารายได้ส่วนที่สูญเสียไปนอกเศรษฐกิจไทยกลับเข้ามาสู่ระบบเศรษฐกิจไทยนำมาซึ่งความสมดุลด้านการกระจายรายได้ต่อไป

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากข้างต้น การลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวไม่ใช่เรื่องที่เป็นไปไม่ได้ จากผลการศึกษาทั้ง 2 โครงการย่อยในส่วนของการประเมินส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว การประเมินระดับปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคการท่องเที่ยวกับสาขาการผลิตต่างๆ และ การกำหนดกลุ่มผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพ สามารถกำหนดเป็นแนวทางในการลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวอย่างมีขั้นตอนและบูรณาการอย่างเป็นระบบได้ดังนี้

1. ผลจากการศึกษาพบว่า ในระยะสั้น การลดลงของรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวสามารถทำได้ทันทีผ่านการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการธุรกิจบริการที่พักและผู้ประกอบการธุรกิจบริการอาหารและเครื่องดื่มใช้ผัก ไร่ เนื้อสัตว์ ผลไม้ และ ข้าวสารในประเทศทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ เนื่องจากรายการผลผลิตชั้นกลางขั้นต้นสามารถหาได้จากชุมชนในท้องถิ่น การร่วมมือกันระหว่างผู้ประกอบการ

ธุรกิจบริการที่พักและการบริการอาหารและเครื่องดื่ม กับ สหกรณ์การเกษตรหรือชุมชนการเกษตร โดยมีกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นสื่อกลางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการเชื่อมโยง จะมีผลให้รายได้รั่วไหลลดลงได้ทันทีที่มีรายได้กลับเข้าสู่ประเทศและส่งไปยังชุมชน สร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้กับชุมชนในท้องถิ่น

2. ผลจากการศึกษาระบุว่า ส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวของภาคการท่องเที่ยว ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และ สาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวไม่มากเมื่อเทียบกับงานวิจัยอื่นก่อนหน้านี้ แต่เนื่องจากภาคการท่องเที่ยวของไทยมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องทำให้มีขนาดทางเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวที่ใหญ่ขึ้นมีผลให้รายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวมีมูลค่าสูง ดังนั้น ในเบื้องต้น จึงควรต้องมีมาตรการที่ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีแนวทางในการดำเนินธุรกิจเน้นความเป็นไทย โดยการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น การท่องเที่ยวที่เน้นวิถีชุมชน หรือ การท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่นชนบท โดยอาศัยวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เป็นตัวกลาง รวมถึง การปลูกจิตสำนึกในการใช้ผลผลิตชั้นกลางในประเทศ เพื่อใช้เป็นแนวทางหลักของการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวของไทย

3. ผลจากการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการที่มีกลุ่มนักท่องเที่ยวหลักเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยจะมีส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวต่ำกว่าผู้ประกอบการที่มีกลุ่มนักท่องเที่ยวหลักเป็นชาวต่างประเทศ รวมถึง เขตพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบของวัฒนธรรมหรือวิถีไทย เช่น เขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมอีสานใต้ เขตพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง เขตพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง และ เขตพัฒนาการท่องเที่ยวมรดกโลกด้านวัฒนธรรม จะมีส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยวที่ต่ำกว่าด้วยโครงสร้างของการผลิตที่มีการใช้ผลผลิตชั้นกลางภายในประเทศเป็นหลักมีความจำเป็นในการนำเข้าผลผลิตชั้นกลางน้อย ดังนั้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวตามวิถีไทย และ การส่งเสริมการท่องเที่ยวกับกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่การต่อยอดพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและนำเสนอสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวที่ผูกโยงกับวิถีไทยตามพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2560-2579) แม้ว่าจะไม่เป็นการลดส่วนรั่วไหลทางการท่องเที่ยว แต่จะเป็นแนวทางการพัฒนาภาคการท่องเที่ยวที่มีรายได้รั่วไหลทางการท่องเที่ยวต่ำมีรายได้จากการท่องเที่ยวหมุนเวียนในประเทศมากขึ้น

4. ผลจากการศึกษาที่ระบุว่า ธุรกิจและสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีการเชื่อมโยงไปด้านหลังสูงและมีการเชื่อมโยงไปด้านหน้าต่ำ กล่าวคือ ภาคการท่องเที่ยวมีลักษณะที่เป็นอุตสาหกรรมปลายน้ำ ดังนั้น การจัดการห่วงโซ่อุปทาน (supply chain management) เพื่อส่งเสริมให้มีห่วงโซ่อุปทาน

ที่มีกระแสของวัตถุดิบ (material flows) จากผู้ประกอบการในประเทศเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างในกลุ่มของผลผลิตที่มีศักยภาพในการลดส่วนร่วไหลได้สูง ประกอบด้วย การบริการสถาบันการเงิน การบริการด้านธุรกิจ การบริการอื่นๆ เบียร์ เนื้อสัตว์ การค้าส่ง สุรา บรันดี วิสกี้ ไวน์ และสุราอื่นๆ การบริการอื่นๆ ยาและผลิตภัณฑ์ที่ทำจากสมุนไพร การค้าปลีก และการขนส่งทางอากาศ ก็จะทำให้ส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวลดลงได้อย่างมาก กล่าวได้ว่า การส่งเสริมความเข้มแข็งในกระแสของวัตถุดิบในกลุ่มของผลผลิตชั้นกลางที่มีศักยภาพสูงระหว่างผู้ประกอบการกับผลผลิตภายในประเทศ จะเป็นมาตรการที่สำคัญและเป็นไปได้ในการลดส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยว ตัวอย่าง เช่น การส่งเสริมให้ผู้ประกอบการในธุรกิจการบริการอาหารและเครื่องดื่มใช้เบียร์ เนื้อสัตว์ และ สุรา บรันดี วิสกี้ ไวน์ และสุราอื่นๆ จากผู้ผลิตในประเทศ หรือ การสร้างความเชื่อมโยงกับสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้นไม่ว่าจะเป็นความเชื่อมโยงไปด้านหลังกับธุรกิจในประเทศและธุรกิจ เช่น การส่งเสริมให้ธุรกิจโรงแรมและที่พักจ้างงานแรงงานในประเทศ ใช้ศิลปะและหัตถกรรมพื้นเมืองในการตกแต่งโรงแรม การส่งเสริมธุรกิจบริการการท่องเที่ยวของคนในชุมชน และ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์พื้นเมือง เป็นการส่งเสริมความเชื่อมโยงกับธุรกิจในประเทศในลักษณะของการรวมตัวในแนวดิ่ง (vertical integration) (Mitchell and Ashley, 2007) เมื่อห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ผลผลิตชั้นกลางในประเทศสูง ส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวต่ำ ก็จะทำให้เกิดความเข้มแข็งของห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยว สุดท้ายตามแนวคิดของการท่องเที่ยวเพื่อการสนับสนุนคนยากจน (pro-poor tourism) จะทำให้การขยายตัวของภาคท่องเที่ยวจะส่งผลดีกับคนยากจนมากขึ้นและมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมมากขึ้น ตามวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย คือ การประเมินส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความสมดุลด้านการกระจายรายได้

นอกจากนี้ แผนงานวิจัย ยังมีข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคตให้มีการเพิ่มขอบเขตของการวิจัยในด้านพื้นที่และด้านสาขาการผลิต ในส่วนของพื้นที่การวิจัยควรมีขยายพื้นที่ของการวิจัยให้ครอบคลุมถึงแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่ไม่ได้จัดกลุ่มไว้ในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวทั้ง 8 เขตในการศึกษารั้งนี้ เช่น กรุงเทพมหานคร กาญจนบุรี และ ราชบุรี เป็นต้น สำหรับการเพิ่มขอบเขตของการวิจัยด้านสาขาการผลิตนั้นหากจะมีการศึกษาในอนาคตควรมีการคำนวณส่วนร่วไหลทางการท่องเที่ยวในธุรกิจการบริการขนส่งทั้งทางถนนและทางอากาศ การบริการด้านกีฬาและนันทนาการ และการบริการตัวแทนการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นธุรกิจที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวสูงแต่ยังไม่นับรวมอยู่ในการศึกษาของแผนงานวิจัยนี้ ในทางเครื่องมือการวิจัย การนำการวิเคราะห์ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตแบบพลวัต (dynamic input-output table analysis) และ การวิเคราะห์ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตแบบไม่ใช้เส้นตรง

(nonlinear input-output table analysis) มาคำนวณรายได้รัฐไหลในระดับเศรษฐกิจมหภาคก็จะทำให้
ผลการวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- Alzboun, N., H.Khawaldah, K.Backman and D.Moore. 2016. The effect of sustainability practices on financial leakage in the hotel industry in Jordan, *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 27: 18-26.
- Anderson, W. 2013. Leakages in the tourism systems: case of Zanzibar. *Tourism Review*, 66(1): 62-75.
- Anter, M. 2016. Measuring Financial Leakage and Linkage of Tourism in Egyptian Economy Using TSA Approach. *Minia Journal of Tourism and Hospitality Research*. 1(1): 127-142.
- Brown, D.O. 1998. In Searching an Appropriate Form of Tourism in Africa: Lesson from the Past and Suggestion for the Future. *Tourism Management*, 19(3): 237-245.
- Bundit, C. 2017. Demand for Thai Tourism by Major Countries: Determinants and Stochastic Simulation *International Journal of Economic Research*. 14 (6): 313-321.
- Bundit, C. 2017 Inter-industry Linkage of Tourism Related Sectors in Thailand: Past, Present and Future. *Information*, 20 (A) October.
- Bundit, C. 2016 “Policy Promoting Tourism, Foreign Tourism Revenue and Economic Growth in Thailand: Causality and Response Patterns,” *International Journal of Applied Business and Economic Research*,” 14 (4).
- Bundit, C. 2015. “Impacts of Changing in Macroeconomic Factors on Foreign Tourism Revenue and Sectoral Output in Thailand,” *International Journal of Business and Management Study*,” Vol.2: 65-66.
- Bundit, C. 2014. “Impacts of Thai Baht on Tourism, Sectoral Final Demand and Sectoral Output in Thailand,” *International Journal of Business and Management Study*,” Vol.1: 17-21.
- Bundit, C. (2013) “Forecasting Demand for Labor in Services based on MACRO-IO Model, presented in “2013 The International Symposium on Society, Technology, Education and Politics Conference, Singapore.

- Cernat, L. and J. Gourdon. 2007. Is the Concept of Sustainable Tourism Sustainable?. United Nations. Geneva.
- Chimje, L.I., J. Chitotombe, S. Gukurume, B. Chazovachii, and L. Chitongo. 2013. The Impact of Tourism Linkages on Local Economies: A Case Study of Nyanga District, Zimbabwe. *Journal of Hum Econl.* 42 (1): 9-16.
- Diaz, D., 2001. Symposium on Tourism Services: The Viability and Sustainability of International Tourism in Developing Countries. Geneva, 22-23 February 2001, World Trade Organization: Geneva.
- Dwyer, L., P. Forsyth, R. Spurr, and T. Ho. 2004. The Economic Impacts and Benefits of Tourism in Australia. CRC for Sustainable Tourism.
- Dwyer, L., 2005. Trends Underpinning Global Tourism in the Coming Decade. In W. F. Theobald, ed. 2005. *Global Tourism*. 3rd Edition. Burlington: Elsevier, pp. 529-545.
- Gollub, J., Hosier, A., & Woo, G., 2003. Using Cluster-Based Economic Strategy to Minimize Tourism Leakages [Online]. UNWTO
- Gu, Z. 2000. Strategies for minimizing tourism leakages in Indo-Chinese development countries, *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 5 (2): 11-20.
- Hemmati, M. and Koehler, N., 2000. Financial Leakages in Tourism. *Sustainable Travel and Tourism*. pp. 25-29.
- Lacher, R.G. and Nepal, S.K., 2010. From Leakages to Linkages: Local-level Strategies for Capturing Tourism Revenue in Northern Thailand. *Tourism Geography*. 12(19), pp. 77-99.
- Lange, L. 2011. Exploring the Leakage Effect in Tourism in Developing Countries: Issues and Implications. International University of Applied Science.
- Lejarraga, I. and Walkenhorst, P., 2008. Diversification by deepening linkages with tourism [Online]. Washington: The World Bank.
- Lejarraga, I. and Walkenhorst, P., 2010. On Linkages and Leakages: Measuring the Secondary Effects of Tourism. *Applied Economic Letters*, 17, pp. 417-421.
- Mitchell, J. and Ashley, C., 2010. *Tourism and Poverty Reduction: Pathways to Prosperity*. London: Earthscan

- Mitchell, J. And S. Page. 2007. Linkages and leakages, local supply and imports, Oversea Development Institute.
- Mustafa, BOZ. 2011. Leakages and value added in international tourism revenues: tourism satellite account as a measurement method, *International Journal of Business and Social Science*, 2 (24): 198-206.
- Nareeta, S. 2004. Economic Leakage in Tourism Sector. The International Institute for Industrial Environmental Economics. Sweden.
- Page, S. and Connell, J., 2008. *Tourism: A Modern Synthesis*. 2nd Edition. London: Thomson.
- Page, S. 1999. *Tourism and Development: the Evidence from Mauritius, South Africa and Zimbabwe*.
- Rylance, A. and A. Spenceley. 2017. Reducing Economic Leakages from Tourism: A Value Chain Assessment of the Tourism Industry in Kasane, Botswana. *Development Southern Africa*. 34 (3) : 295-313.
- Sanbrook, C. 2010. Putting Leakage in Its Places: the Significance of Retained Tourism Revenue in the Local Context in Rural Uganda. *Journal of International Development*, 22, 124-136.
- Sinclair, M.T., 1991. Tourism and Economic Development: A survey. In T. Huybers, ed. 2007. *Tourism in Developing Countries*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, pp. 45-95.
- Suryawardani, IG.A.O., I.K.G. Bendesa, M. Antara, and A.S. Wiranatha. 2015. Tourism Linkage of the Accommodation Sector in Bali. *ASEAN Journal on Hospitality and Tourism*, 13(3): 3-18.
- Unluonen, K, A. Kiliclar and S. Yuksel. The Calculation Approach for Leakages of International Tourism Receipts: the Turkish Case, *Tourism Economics*, 17 (4): 785-802.
- UNTAD. 2004. "Tourism and trade development," Working Paper.
- UNCTAD. 2010. *The Contribution of Tourism to Trade and Development*. Geneva 3-7 May 2010. Geneva: United Nations Conference on Trade and Development.
- UNWTO. 2007. *Tourism and least developed countries: a sustainable opportunity to reduce poverty*, Publication Paper.

บัณฑิต ชัยวิชญชาติ (2561) “การประเมินผลมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจไทย,” วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย, 13 (2).